

HAZİRAN 1996

TOPLUMBİLİM

Altı aylık dergi Sayı 4

Yakup Toplantısı

Jale Erzen - Ömer Uluç - Tomur Atagök - Canan Beykal - Ali Akay - Ahmet Soysal

Türkiye'de bu yapılıyor. Türkiye'de genellikle eğer eleştiri söz konusuysa hep birbirine benzeyen insanlar

J.E. Ömer, bana üç dakika ayırıyorsun. Niye toplanıyoruz, konumuz nedir ve bu toplantı ne olacak ve niye banda almıyor. Yani ben bunları ciddi olarak bilmek istiyorum. Ne derece resmi bir şey, çok iyi anlamak istiyorum, herhangi bir commitment yapmadan önce.

Ö.U. Şimdi bir commitment, yani resmi, alalım mı şimdi?

J.E. Şimdi bunu almaya lüzum yok. Yani bunu almaya gerek var mı şimdi?

J.B. Var, var, evet alalım.

J.E. Niye?

C.B. Bir başlangıç bu, hepimize daha etraflı...

Ö.U. İşin hiçbir resmiyeti yok. Bütün mesele şu, ne zamandan beri yani iki, üç yıldır şöyle başladı bu, aslına bakarsanız ilk bienalle başladı. Hatta 87'den Büyük Sergi yapmalar filan, sonra müze meseleleri, büyük sergiler, işte bienale katılmalar, dışarıdaki bienallere katılmalar filan. Bu işlerle şey uğraşıldığı kanısında değilim ben. Plastik Sanatlar Derneği'nin, fazla uğraştığını, TÜYAP gibi. İşin teorisi, daha doğrusu şöyle söyleyeyim, işin pratiği bir takım uğraşmalar oluyor, hiç değilse TÜYAP'ı açıyorlar filan, fakat teorisi çok eksik bence, Türkiye'de plastik sanatların ve görsel sanatların teorisi şu anlamda eksik; hem burada sanat yapan insanların teorik hazırlanması bir de tabii başka alanlarda teorinin girmesi eksik. , Ben bunu bir eksiklik olarak duyuyorum. Pratikte bir bilgi, bölük pörçük, şurada ve burada, dışarıda yaşayanlar var. Ben isterdim ki burada mesela Amerika'da yaşayan birisi de olsun. İpek vardı bir ara filan, yani dış ülkelerde yaşayan ve çalışanlar da olsun, burada olanlar da, dışarıya gitmeyenler, gidenler de olsun. Önce biraz, bienal nedir, nasıl olur filan, bunun tartışmasını ben her zaman önerdim, şimdi de öneriyorum. 87'de önerdim, çeşitli röportajlarda da söyledim. Şimdi bu iş, bizim yapacağımız iş, biraz burada bir boşluğu doldurmak anlamında bir fikir teatisi, karşılıklı -teati eski bir laf- bir fikir alışverişi. Buradan bir şeye doğru gider mi? Bakacağız. Diyelim ki, hatta ben buna "Yakup 1" toplantısı diyelim, kendim de öyle düşündüm. Buna katılan olur, büyür, daralır. Ama böyle bir şeyin sürmesinde fayda var.

J.E. Peki, yani, amaç burada konularda fikir geliştirip, bir diskur oluşturmak mı yoksa, ama tam konu nedir? Büyük sergiler, Türk sanatını tanıttacak büyük sergiler gibi olaylar mı?

Ö.Ü. Çağdaş sanatı...

J.E. Yani, burada konumuz o mu?

Ö.U. Evet, çağdaş sanat, çağdaş büyük sergiler, çağdaş müze ve çağdaş Türkiye'yi tanıttacak aktiviteler, Türkiye'nin ilişkileri.

J.E. Yani bu böyle daha emprompti bir şekilde yavaş yavaş gelişir.

Ö.U. Evet, yavaş yavaş gelişip fikir haline gelirse. Buna karşı olan da olabilir olamayan da olabilir. Yani Türkiye nasıl bir güç? Bu bir yere varır, varmaz, dağılır, bölünür yahut hiç bir şeye de yaramayabilir. Ama bu tarihi bir şey olur, yani bu senenin sonuna doğru bir şey yapmış oluruz ve tekrarlanmasını da dilerim. Bu biraz da buradaki arkadaşların arzularına bağlı...

T.A. Peki biz bunu niye kaydediyoruz? Biraz da ondan bahset, yani ileriye yönelik olarak.

Ö.U. Benim niyetim şahsi fikrimi söylüyorum ve hepiniz de söyleyin lütfen. Bu işin ne taşıyıcısıyım, ne önderiyim. Bir kişi olarak, bir sanatçı olarak söylüyorum, bunu bir kitap haline getirmekte fayda görüyorum. Toplantı 1, toplantı 2, toplantı 3, toplantı 4, girenler çıkanlar değişebilir. Bir kitap halinde belli bir hacim kazandıktan sonra bir kitap halinde başlanabilir. İkinci bir şey, medyaya biz bunu bir tekst üzerinde anlaşabilecek bir şeye varırsak 1., 2., 3., 4. toplantı olursa, ileride isterseniz her safhasında verilebilir. Bir de enteresan bir şey yapıyorlar bazen. Bu konuşmalar bir kâğıda almıyor, bir boşluk bırakılıyor yanda, herkes bunu istediği kendi düşüncelerini, istediği ekleme, çıkarmaları yapıyor.

J.E. Eh tabii etüd edilmesi lazım basılmadan. Çünkü bu konuşmaları şey yapmak kolay değil.

Ö.U. Yani büyük bir özgürlük tanıyor. Burada konuşuruz sonra fikirler değişir ya da tam ifade edememiş olur. Bunu değiştirerek ilginç bir tekst çıkarabilir miyiz? Birkaç tekst, birkaç görüş, birkaç üstünde birleştiğimiz mesele.

J.E. Hoş, evet.

Ö.U. Benim görüşüm bu. Siz de söyleyin lütfen bu tip bir şey.

J.E. Ah, evet anladım şimdi. Bu kadar iyi anlamamıştım doğrusu. Çünkü ille o gün o saatte denince ben bunu çok daha resmi bir şey sandım. Daha flexible bir zamanlama olmayacak mı? O kadar çok programımı iptal ettim ki. Ama bu da çok hoş, keşke önceden olsaydı ama ben çok sıkıştım.

C.B. Bundan sonra tekrarlar, mesela Ankara'dan gelenin diğer işlerini de yapacağı bir zamana ayarlarız, daha kolay olur.

Ö.U. Biraz Jale'ye göre ayarlarız Şimdi isterseniz bir gündem saptayalım hemen. Başlangıcı da söyleyeyim, önce bunu Yeni Yüzyıl gazetesi üç gün tüm bu konuşmaları basacaktı. Üç ay önceki durumdu. Ama onlar biraz aktüaliteye bağlılar, son zamanlarda aktüalitede olduğunu hissetmediler bu işin ve biraz yan çizdiler. Buradan çıkan tekst, içimizden üstlenen biri olursa gazetelere verilir. Yeni Yüzyıl var, Cumhuriyet hatta Milliyet de var. Bir redating yapılır da bir metin haline getirilirse, 5-6 daktilo sayfalık, bir gazete de ilgilenebilir.

J.E. Ama birinin de bunu metne çevirmesi lazım.

Ö.U. Evet, işte ben de bugün bütün bunlarla uğraştım. İki gün sonra gidiyorum, benim yapabileceğim bir şey yok. Ben bir buçuk ay filan yokum. Ancak Aralık başı geliyorum. Bunu kim yapabilir bilmiyorum.

J.E. Ben çok doluyum.

Ö.U. Bunu biliyorum, sen üniversitedesin, masraflar da olacak ama hallederiz.

J.E. Önce bir bakalım ne çıkacak.

Ö.U. Yeni Yüzyıl böyle bir toplantıyı düzenlediği zaman gündem sordular bize, orada bir taslak gündem önerdik, hatta Canan'la konuştuk bunu o da zaten bana bıraktı, işi üstlenmek istemedi; zaten o da var. Ben bir taslak, iki üç madde düşündüm ve Yeni Yüzyıl'a söyledim. Onlara yazdırdık, aradan vakit geçti. Birincisi Türkiye'de görsel sanatların örgütsel yapısı nedir? Bir aksiyona yönelik örgütsel durum var mı? Doğrusu ben bunları az da biliyorum, bizim kuşağı ve biraz da genç arkadaşları biliyorum. PSD ne yapıyor, bir aksiyona yönelik sistemi var mı? Müzeler de bu sisteme giriyor. İkincisi İstanbul Bienali nasıl yapıldı, yapılıyor? Üçüncüsü Vakfın fonksiyonu nedir? Dördüncüsü Fluxus, René Block'un iddiası, bir Fluxus, Dada meselesi üzerine kuruluyor sergi ve bir de orient kavramı var. Bu konulardan ne anlıyoruz, bu konularda Türk sanatçıların tavrı ne olabilir? gibi dört maddelik bir şeydi.

J.E. Şimdi bu sonuncu madde biraz... Biliyorsunuz iki gündür sempozyum yapılıyor bu konuda.

Ö.U. Öyle mi, bilmiyorum.

J.E. Ve orada açılıyor, bunun için bilmeden o konuda konuşmamız hiç doğru değil. Kendimizi çok yanlış bir şekilde bağlamış oluruz. Sonra eksik bilgilerle olaya girmiş oluruz, hatta o sempozyumu, belki siz de varsınız, orada anlatıyor orientation kavramlarının tabii tartışılabilir ama bence bienal konusu şu anda değil de bienalden sonra gündeme gelmesi çok daha sağlıklı, şu anda değil. Ama Türkiye'de genel anlamda bienaller, trienaller, sergiler... Çünkü sadece bu bienal yok. Biliyorsunuz Ankara'da da bir bienal oldu ve o çok potansiyelli bir bienaldi. Kültür Bakanlığı'nın olduğu için pek bir şey çıkmadı. Ama büyük bir potansiyel vardı, onda da olabilirdi yani. İkincisi fena olmadı ama genelde bu tür olaylar yani İstanbul'daki bienal daha çok odaklanılıyor onun üzerinde. Ama daha genelde o kavramları ele alırsak, spesifik olaylardan değil çünkü o vakit olgulara takılırız. Mesela müze konusunu, bundan önce denenmiş olan müze konusunu konuşursak olguya takılacağız. Hâlbuki daha genelde Türkiye'deki müzeler içinde modern sanat müzelerinin yeri ne olabilir, nasıl olabilir şeklinde yani daha kavramlar üzerinde konuşmak lazım belki, spesifik konular üzerinde değil. Özellikle ilk toplantı olması ya da olabilecek olgular üzerine odaklanmamak bence daha genelde tipolojiler üzerinde durmak, Türk sanatı kendini hangi tür etkinliklerle ortaya atabilir gibi.

C.B. Ben de aynı şeyi düşünüyorum. Yalnız bir farkım var, bu tür tartışmalar özellikle çok özel bir takım olgular üzerine yapılacağı zaman ya henüz karar aşamasında olduğunda yapılmalıydı ya da sonunda yapılabilir. Şu anda o konu üzerinde konuşmak ve tartışmanın çok yararı olmayacak, ama genel olarak da geleceğe yönelik işaretler verilebilir tabii. Ben de Jale'yle aynı kanıdayım açıkçası. Ya bu çok daha önceden yapılabilirdi, ben aslında hep onu önerdim. Sanatçı kamuoyu yapılacak bir şeyi tartışmalı, tartışmaya açmalı. Bu kendisiyle ilgili konulardır. O anda herkes çok suskundu. Böyle bir yanıt alamadık açıkçası, sahip çıkmaları gerektiğinin yanıtını alamadık. Şimdi artık her şey yerli yerine oturmuş vaziyetteyken olayı tartışmanın yani o özel olay üzerine tartışmanın hiç bir anlamı olmuyor. Genel olarak bienalleri konuşabiliriz, o da belki iki sene sonra yapılacak bienal için işaretler ortaya koyarız gibi geliyor bana.

T.A. Burada sorun sadece bienal değil. Sorun başka şeylerden, sosyolojik yapıdan kaynaklanıyor gibi. Bir kurum ortaya çıktı sanatçılar adına, Plastik Sanatlar Derneği. Biliyorsunuz hepimiz bir noktada bazı yanlışlar görüp yardımcı olmaya çalıştık veya büyük eleştiriler getirdik, yine de o kurum bildiğini yapıyor. Getirilen öneriler, danışmanlara rağmen benim gördüğüm bir şey hiç kimse kurumlaşmayı tam olarak kabul etmiyor. Öneriyi kabul etmiyor. Yani bir müzenin gerekli olduğunu bence Plastik Sanatlar Derneği ortaya koyması lazımdı. Kurumlardan söz etmemiz lazım bence. Resim ve Heykel Müzeleri Derneği başlattı ve tuttu Feshane'yi onayladı ve Vakıf'a verdi. Vakıf ondan sonra hiç birimizle ilişkiyi devam ettirmedi. Bunun içine bir noktadan sonra Plastik Sanatlar Derneği girdi. Gerek birey olarak biz bir etkinliği sonuna kadar takip edemiyoruz, kopukluk sürekli gidiyor. Buna da birey-selliğimizi sürekli olarak neden gösteriyoruz. Değil! Tembelliğimiz, yeterince bir şey amaçlamamamız, bir misyon

edinmememiz gibi geliyor. Bence biz burada ne konuşursak konuşalım, çok olumsuz bir noktada ben kalıyorum. Hep bütün izlediğim, sen bir şey yapıyorsun, o bir şey yapıyor, ama hep bir araya gelip de bir şeyi yapmak için yüklenmiyoruz, bir kopukluk oluyor.

C.B. Ben şimdi bir şey söylemek istiyorum. Yeni yeni şöyle bir fikre sahip oldum. Var olan bir takım kurumları yıpratmak yerine bunlara öneri getirmenin çok daha yararlı olduğuna inanıyorum. PSD konusunda ben hassasım ve eleştirmekten kaçmıyorum. Çünkü, tek bir örgüt bu Plastik Sanatlar Derneği ve bütün sanatçı örgütlerini de bir kurultayda toparlayıcı bir görev üstlendi. Şu anda yıpratılması demek, yeni bir alternatif de oluşturamıyorsak birey olarak da bir şey yapamadığımız için ben bu yıpratılmaya şiddetle karşı çıkacağım. Çünkü öyle bir olay var ki, en son şuydu her şeye rağmen bir şey yapıyor ve orada varlığını sürdürüyor. Meksika'da, AIAP'ın genel kurulu var. Bizden bir delege gitmesi gerekiyor ve para bulamadık buna, o kadar da komik bir para ki hem de, Kültür Bakanlığı vermediği için dernekten katılamıyoruz ve çok güzel de bir bildiri hazırlandı ki. Orada AIAP'ın Türkiye'ye herhangi bir katkısı olmadığı, buradaki sorunları dikkate almadığı gibi posta koyan bir şey de götürecektik, maalesef yapılamadı. Şimdi Gülsün galiba AIAP'ın Avrupa Bölgesinde Başkan durumunda, o da bir toplantıya gidemedi, Kore'dekine gidemedi. Adamlar, siz bize posta koyuyorsunuz da zaten sizin ülkeniz delegenizi göndermekten aciz dedikleri anda söyleyecek hiç bir lafın yok. Yani sadece buradaki küçük örgütlenmenin değil yurtdışındaki bir takım örgütlerde sesini duyurmak adına dahi önüne dikilen olanaksızlıklar varken şimdi acaba neye karşı hassas davranmadı? Böyle bir şey yok. Ben yakından izliyorum, hatta eleştirilerimi götürüyorum, şunu yapın, bunu yapın ve son olarak buna benzer bir şey yapacaklar bu sene, Türkiye'de bu kültürel örgütlenmenin bütün açmazlarını, olumsuzlukları ve önerileri tartışacakları bir dizi hazırlamak istiyorlar. Şimdi biz, nelere ne kadar sahip çıkıyoruz ki yıpratmaya başlayalım eleştirilerimizle. Hiç bir şeye sahip çıkılmıyor açıkçası. Ne PSD'ye sahip çıkılmış, ne bilmem neye sahip çıkıyoruz ve bunları yıpratıyoruz. Bir güç var burada, vakıflar mesela, son derece denetlenemeyen kurumlar bence, onları hiç kimse eleştirmiyor. Aslında kültürel örgütlenmeyi şimdi devletin boş bıraktığı alanda bir takım vakıflar elde etmiş. Bu vakıflar bir kere kanunen dahi denetlenemeyecek kurumlardır, hiç bir şeyini denetleyemezsiniz. Ne bütçesini denetleyebilirsiniz, ne idari mekanizmasını denetleyebilirsiniz ve sivil kurum gibi çıkmakta karşınıza. Sanatçı kamuoyu tarafından kendi devletinize her türlü eleştiriyi yöneltirsiniz, derneğinize karşı çıkarsınız ama vakfa? Böyle bir gücünüz zaten yok, yasal olarak da yok. Şimdi bunu eleştirmezsen onun karşısında tek gücün devlete karşı ve bu tür sivil kurumlara karşı dahi sanatçı kamuoyunun gücü olan PSD'nin bence yıpratılmaktan ziyade son derece sahip çıkılması gereken bir örgüt gibi görüyorum.

A.A. Ben de aslında aynı fikirdeyim. Şu bakımdan, bizim belki yapacağımız şey burada PSD tipinde bir organizasyonun yeni baştan yapılanıp kurmaktan daha çok bunun entellektüel düzeyde bir desteğini sağlamaya çalışmak. Bir de şu var galiba, birçok proje yapılıyor, imkânsızlıklardan gidilemiyor, başarılamıyor ve siyasi olaylar da çok hızlı geliştiği için bir anda yakalıyor gündemi, değiştiriyor ve bu anlamda geçen sene, ben birazcık uzaktan, - üye değilim PSD'ye- gördüğüm kadarıyla gayet olumlu şeyler yapıldı, siyasi toplantılar yapıldı, platformlar düzenlendi, konuşmalar yapıldı. O bakımdan onları olumlu olarak algılıyorum siyasi açıdan. Belki Tomur Hanımın söylediği gibi, yani sanatçıların bu toprakta bu dili konuşan insanlar olarak neler yaptıkları, belki neler yapacakları, şu anki durum nedir, hangi güçler ilişkisi içinde bulunuyoruz, bizim kendi içimizdeki güçler, global güçler, yerel güçler, dışardaki güçler, tarihi, mitolojik güçler, bütün bunların çakıştığı yerde neredeyiz, ne durumdayız belki onu araştırmamız lazım. Sanatçı olarak, sosyolog olarak, antropolog olarak v.s. Bunun dışında, tabii ayrıca büyük sergiler, bienaller, diğer sergiler düzeyinde de laf söylenebilir, müdahale edilebilir bazı durumlarda. Eğer şunu hissediyorsak, burası çiftlik değil, her şey söylenemez, bizlerin üçüncü dünyalı, Afrikalı yahut hiçbir şeyden anlamayan insanlar olmadığımızı da göstermek durumundayız. Burası her şeyin geçtiği, her şeyin kabul edildiği bir yer de değil. Bu bağlamda bence bir şeyler oluşturmaya çalışmalıyız.

Ö.U. Şimdi, bakın, ben burada bir kişiye katılı-yorum, bir kişiye de katılmıyorum. Katılmadığım şu, bir şeyin zamanı diye bir şey düşündüğümüz zaman, o zaman kurumların etkileyciliğini yahut yapılışı yahut TÜYAP'ın performansı. Bu konularda bence bir takvim söz konusu değil, gerçekten değil. Bir bienal yapılmadan önce de konuşulur, yapıldıktan sonra da konuşulur. Zaten bence bu konuşmalar devam etmeli, ilk şartı bu. Böyle bir bienal yapıldı, kararlar verildi, aman onu bekleyelim, aman yanlışlık yapmayalım. Bu mesele bienalde seçilmiş bir adam üzerine tartışma olmuyor ki tek tek sanatçılar üzerine tartışma olmuyor ki, tek tek sanatçılar üzerine tartışmıyoruz. Tabii yapıma tarzını üç aşağı beş yukarı biliyoruz. Pek de sır değil. Neticesinde ne olacağını üç aşağı beş yukarı bu işleri görmüş olan birisi tahmin edebilir. Ama bu tam tutmaya da bilir. Sonra kalkıp, keşke, desek ki çok önemli bir iş yapıldı, ama işin ele alınışında bir kere bienalin, bir yanlışlık var. Çok açık bir yanlışlık var. Çok kapalı ve sanki buraya bir ders verme edasını hissediyorsanız hissediyorsunuz; ama hissetmiyorsanız her şey oluyor, bitiyor, biz sonra en son hüküm vereceğiz. Bence bu çok şey bir görüş, bence kurumlara çok fazla saygı var bu görüşün içinde.

Sonra yıpratma; yıpratma da bence çok şey bir kavram: Türkiye'de her konuda eleştiri var fakat yıpratmaktan... Hiç kimse yıpranmaz, merak etmeyin, bizim burada söyleyeceğimiz beş lafla yahut bir metinle eğer PSD, bilmiyorum tam fonksiyonu nedir? Doğrusu ne yaptığını bilmiyorum, üyesi de değilim ayrıca PSD'ye hiç bir şey olmaz. Eğer enteresan bir iki lafı algılayacak adamlar varsa biz onlara belki bir takım mesajlar iletiriz. Yahut içeride sonra ileride bir değişiklik yaparsınız, PSD'yi değiştirirsiniz. Benim asıl söylemek istediğim şey şu, bütün bunlarla ilgili teoride bir karışıklık var. Bir de çağdaşlık meselesi var. Yerel olmak, evrensel olmak meselesi var, dışarıyla ilişkiler var. Biz bunlar üzerinde konuşabiliriz. Bunların özelliği nedir, böyle bir ülkede bienal nasıl yapılmalıdır. Bunların üzerine bir takım fikirler. Biz burada bir nevi fikir üretme işini, kurumların tatminlerine yahut olayların seyrine bakmadan bir yanından yürütebiliriz ve bundan bir takım insanlar, eğer öyle bir şey varsa söz dinlemek, mesaj algılamak, bazı şeyler algılarlar ve ilerdeki şeylerde de tekrar etmekten bazı yanlışları kaçınırlar. Benim düşüncem bu. Ben, meseleyi erken-geç diye düşünmüyorum. Yıpratmayı hiç düşünmüyorum. Çünkü yıpranacak hiç bir durum yok. Neyle ilgili yıpransınlar? PSD ne yapıyor? Bence o büyük toplantıların da hiç bir, doğrusu, aslına bakarsanız sanat üreten birisi olarak söyleyeyim, Meksika'daki toplantılar falan da aslına bakarsanız belli anlamlarda faydaları vardır tabii sanatçının legal hakları, kanunu telif meselesi, örgütlenme meselesi gibi ama işin yaratıcılık noktasında onlardan da, yani bir bakarsanız buradaki toplantı onlardan çok daha ilginç neticeler verebilir. Ben işin hep bu tarafında yaşadım, bu yönünde ve hep bu yönü daha çok önemsedim. Benim görüşüm bu.

T.A. Şimdi, bak Ömer, şurada toplamış olduğun insanların kendilerine göre misyonları var. Değil mi? Hepimiz sanatla ilgili sadece kendimizi düşünmüyoruz. Sanatla neler ilgili, topluma neler verebilirizi düşünüyoruz. Hepimizin bir yerde yazısı var, sanatı var, organizasyonu var.

Ö.U. Hiç şüphesiz, onun için buradayız zaten.

T.A. Biz bu konuları sürekli düşünüyoruz ve bizler misyon adamları diye de adlandırılabiliriz. Ama, buna rağmen aldığımız sonuçlar vardığımız yerler bizi tatmin etmekten çok uzak, bu bizim yetersizliğimiz gibi de kabul edebilirsiniz ama bu onun dışında başka bir şey. Tekrardan yine o yapıya dönüyorum. Kültür Bakanlığı'yla çok yakın ilişkisi olan PSD'yi söz edelim mesela. Ama PSD'nin dışında Kültür Bakanlığı'yla başka kurumlar da çok yakından çalışıyor. Mesela film ve tiyatro dediğin vakit Kültür Bakanlığı tutuyor para veriyor bir; ikincisi biz ondan ne istiyoruz ben tam olarak bilmiyorum ama bir tanesi muhakkak ki bazı projelerin desteklenmesi için paradır. Diğer taraftan çok iyi biliyorum ki, Kültür Bakanlığı diyor, yazılı olarak söylüyor, "Ben müze kurmak isteyenlere az faizle borç para verilmesine aracı olurum" diyor. İşte, bir bilmem ne tanıtma vakfı var, Türkiye'yi dışarıda tanıtmak için başvurduğunda oradan da para alabiliyorsun. Şimdiye kadar biz bunların hiç birisini yapmadık. PSD biraz girişimlerde bulundu ama aldığı sonuçlar bizimkinden farklı değil. Dolayısıyla, bizim ya yöntemimiz yanlış... Düşünüyorum,

kendimiz sanatsal açıdan birçok teoriler üretebiliriz ama biz burada ne olursa olsun sanatın politikasını konuşuyoruz. Topluma yaygınlaştırılması, sanatın var olması ve sanatın daha yaratıcı bir ortama gelmesi için bir şeyler yapılması. Hepimiz bunun için uğraşıyoruz. Belki bir şeyler yapmamıza rağmen ortada görünür bir- şey de yok. Bunun bizden kaynaklandığı kadar asıl sorunun Türkiye'deki insandan ve yönetimden kaynaklandığı kanısındayım. Gidip sinemacılar gibi bir takım şeyler istemeliyiz, net bir şeyler istemeliyiz ve çok istemeliyiz belki, bilmiyorum. Orada bizim eksikliğimizi ben görüyorum. (Canan Beykal'a) Sen çok çalıştın, Ankara'yı sen hepimizden fazla biliyorsun o insanlarla uğraşmasını. Mesela ben; katiyen Ankara ile bir ilişki kurmak mümkün olmadı benim için. Bizim eksikliğimiz belki orada. Yani biraz politika konuşuyoruz.

J.E. Şimdi acaba ne konuşuyoruz? Çünkü Ömer'in söylediği bir teori yahut fikirler geliştirmek. Şimdi bence ama, eğer teorinin Türkiye'deki belirsizliğinden bahsediyorsak veya her zaman doğru yolda olmadığından veyahut net olmadığından, bu bütün dünya için geçerli. Ama bu, şu demek değil; Türkiye'deki teorik düzey, dünyadaki ile aynı yerde mi? Değil, bence değil. İnsanların çok fazla bu konuda ciddi olarak tek başlarına, herhangi bir çıkar mevzubahis olmadan oturup araştırıp, düşünüp, yazıp, kendi küçük deliğinde, kendini hiç, kendisi için söylediğini kim duyacak, kim? Bunları göz önünde bulundurmadan ciddi olarak bu konulara

Türkiye'de daha yeni yeni çok az giriliyor. Buna verilen zaman da çok az. Onun için, ama kesinlik nedir? Doğru. Bienal nasıl yapılmalı? Çağdaş sanat nedir? Sanatın topluma açılması nedir? Sanatın kalite olarak gelişmesi nedir? Bu konularda bütün dünyada bir konsensüs yok. Bir kere bu kesin yok; ve olması da çok sağlıklı bir şey değil, bir.

İkincisi eğer biz burada bir fikir geliştireceksek kendimize soralım, biz kimiz? Eğer PSD bizi ilgilendiriyorsa, müzeler bizi ilgilendiriyorsa o vakit biz burada dört kişi çok yetersiziz. Allameyi cihan da olsak eğer bizim amacımız sonunda birileriyle bir- şey yapıp bunu yaygınlaştırmaksa ki amacımız bu, o vakit bundan sonraki toplantılarımızda çok daha geniş, demokratik bir şey yani ille birbiriyle aynı düşünen insanların olması hiç bir şeye sonuç yaratmıyor. Türkiye'de bu yapılıyor. Türkiye'de genellikle eğer eleştiri söz konusuysa hep birbirine benzeyen insanlar bir araya gelip iş yapmaya çalışıyorlar. Farkına varıyorlar ki birbirlerine benzemiyorlar ondan sonra zıtlık çıkıyor onlar da devam edemiyor. Hâlbuki bence, bu tür, hele özellikle birbirine benzemeyen insanların bir araya gelip bazı şeyleri birbirinden öğrenmesi gerekir. Onun için yardımcı olmak gerekir. Ne kadar sonuçları beğenmiyorsak, uzaktan gazel okumayı ben kabul edemiyorum. O vakit, benim yöntemim; yani, birisi bir sempozyum mu yapıyor, ben de onu beğenmiyorum, hadi bakalım biz de deneyelim. Çünkü hiç kimseye, Allah, altınları tepeden yollamıyor. Herkes kapı kapı geziniyor. Bienal dediğimiz şey de, tabii o senin söylediklerin söz konusu olabilir ama sanıyorum insanlar umumiyetle kendileri bir şey yaptıkları vakit bunu bir örnek olarak ortaya koyuyorlar. İster bu Sanart olsun, ister Block olsun yani diyorlar ki ben bu işi bilirim size de göstermeye yani bunu deneyeceğim, bunu herkes biraz böyle yapıyor. İTÜ'de yaptığında Mimar Sinan'ın tavrı, yani bu doğal bir tavidir ama bir yabancı bunu yaptığında hoşumuza gitmiyor. Tabi belki. Fakat, bence gerçekten, bienalde bunu yapmak için kimseden özel bir şey almış durumda değil ki. Parasını kendi buluyor, köşe köşe gidiyor parasını araştırıyor, projesini kendi... Hadi biz de trienal yapalım. Biz şu beş kişi böyle bir şey başlatabilir miyiz? Çünkü Türkiye'deki sorun nereden çıkıyor? Bir tek bienal var, iki yılda bir, müze yok küçük bir müze var. Ne kadar sanatçı varsa ya eşekarısı gibi, yani olayları çeşitlendirmek, çoğaltmak, alternatifler getirmek, belki küçük bir şey yapmak, küçük bir uluslararası bir olay, ama çok küçük bir olay yani o da ki her şeyin cevabı olmayacaktır. Belki çok uzun konuştum ama...

Ö.U. Yok, yok, lütfen.

J.E. Yaptığımız her iş netice ve bu cevap her şeyin ilacı budur şeklinde yaklaşmayalım. Bu bir bienaldir ve onun tavrı odur ve dünyadaki hiçbir bienal her şeye cevap vermez. Venedik bienali biliyorsun çok eleştirildi hâlâ da eleştiriliyor. Kendi tavrım koymuş. Dünyada çeşit çeşit bienal var. Şimdi Sidney'de yapılan bienalin de kendine göre bir havası var filan. İstanbul bienali bence hâlâ deneme aşamasındadır. Bu dördüncü bienal, hâlâ bir şeyler deniyor. Ama, ben bunun içinde çok aktif olarak buldum başından beri ve o vakit kimse ben alternatif bir sistem getirmeye çalışıyordum bilmiyorum siz o toplantıda var mıydınız? Kimse duymadı. Şimdi onun için geriye dönüp o olayı, René Block olayım ben hiç tartışmak istemem. Çünkü o zaman kimse duymadı alternatif önerileri.

Ö.U. Ama hayır, şimdi de...

J.E. Ama şimdi René Block olayı üzerinde yahut bu bienal üzerinde, bienal olur çıkar görürüz ne oldu ondan sonra tabii ki eleştiririz, her şey eleştirilir. Ama şimdi biz, sorunlar nerede yatıyor yani bir sorun var. Ama bu sorun sadece bienal, PSD bilmem ne falan filan değil. Bence çeşitlilik sorunu, çeşitlilikten korkma sorunu. Şimdi mesela bir Hollandalı bir şey yapıyor. Med Urps bir projesi kapsamında. Hollandalılar biliyorsun böyle projelerde kendileri de biraz palazlanmak için Avrupa'nın, Birleşmiş Milletler'in bu tür fonlarından kaynaklanan, kendilerine proje çizmişler, proje tanımlamışlar ve projelerden bir tanesi bu Akdeniz kentlerinde, işte Kazablanca, Rotterdam Akdeniz olmuyor tabii, bunlarda sanat nasıl oluyor şeklinde. İşte Mısır, İstanbul, Fas (yahut Kazablanca) üç tane almışlar. Şimdi bu adam da Rotterdam'da biliyorsunuz herhalde, sizi de çağırmadı mı? Bienal sempozyumunun olduğu iki gün o da sempozyum yapıyor. O da aynı günlerde sempozyum yapıyor ve İstanbul Belediyesiyle birlikte. Ama o kadar contravention bir şey yaratıyor ki, çünkü orda sanata karşı olması beklenen Refah Partisi'nin bir takım kültür adamlarını açık açık orada konuşturuyor. Onun karşısında Avrupa'dan çok önemli contravention tipleri getiriyor. Thirtext gibi dergileri basan (adamın ismini unuttum şimdi) Rashid Arin gibi üç dört kişi geliyor. Şimdi orda beni de çağırmış ama çok, sen de varsın.

T.A. Beni arayacaklar, ben o kadarını biliyorum canım.

J.E. Neyse, ama yani seni beni koydukları bir şey var. Çok ilginç değil, ben de biraz kendi açımdan bozuldu. Ama şimdi ben orada batının bazı konularda niye daha başarılı olabildiğini bu tür tavırda görüyorum. Çünkü gidip karşıdan, uzaktan bunlar sanattan anlamaz, bunlar bilmiyorlar, kafaları karışık onun için gel biz yapalım diyorlar ve yapıyorlar.

Ama gene polemik yaratmadan. Bence biz de bir şey yapmak istiyorsak biraz o açıklığa kavuşmamız lazım ve aramıza çok karşı ve farklı düşüncede insanları alıp, onları dinleyip onlarla birlikte onları etkileyip yahut da bir çeşitlilik içinde bir şey yapabiliyorsak gerçekten Türkiye'de sanat bir yere gider. Çünkü hep bizim şikâyetimiz birisinin inhisarında kalması. Ya dışarıdan bir adam geliyor, onun inhisarında ya Mimar Sinan Üniversitesi'nin inhisarında ya bilmem nenin inhisarında ya Kültür Bakanlığı'nın... Biz buna karşıyız, öyle değil mi? Veyahut bir vakfın. Buna karşı bizim genişlememiz lazım.

A.A. Şöyle bir sorun var. Batıda diyelim aşırı sağcı, ırkçı söylemleri güden bir siyasi parti belediyeleri almış, Fransa'daki bu partilerin karşısına sanatçılar çıkıyorlar, onlarla ittifaka asla girmiyorlar. Fransa'da örneğin bugün Nice'de, Toulon'da Le Pain'in partisinin belediyeleri aldığı yerlerde sergi açmayı reddeden bir sürü sanatçı ortaya çıktı. Bir takım heterojen gruplar tabii ki konuşmak lazım; ortak bir şeyler yapılabilir ama bazı durumlarda, bazı siyasi güçlerle bence ortak bir şey yapılmasına gerek bile yok.

J.E. Hayır, hayır. O vakit beni yanlış anladın. Ben size bu Avrupalı'nın belediye ile konuşmasını kendimiz için o tür spesifik bir örnek olarak göstermedim, ama açıklık açısından. Çünkü biz burada şu beş kişi birbiri gibi düşünen insanlarız ve kendi aramızda daha fazla konuşmamız bize yeni çok fazla bir şey getirmeyecek ve bundan da bir sürü teori üretemeyiz. Ama gidip de belediye ile tanışalım demiyorum.

Ama sanatçı topluluğu içinde, onun için PSD bence sağlıklı bir kurum. Çünkü çok farklı faktörler vardır. PSD'nin içinde ve onu yaşatmak, o çeşitliliği de, bunu kalite açısından görmeyelim. İlle de, yani insanların kendini açık alanda ifade etme potansiyeli olarak bakarsak PSD'nin içinde yapılabilecek çok işler var bence.

C.B. Mesela şey var, fuarı düzenleyen PSD idi ve daha sonra Genç Etkinliği organize etti ki birbirlerine son derece alternatifler oluşturan şeylerdi ve her biri de kendisi başını alıp götürebilecek bir hale geliyor. Ben biraz senin söyleyişinden şunu da anladım gerçekten Türkiye'de çok belirgin etkinlikler var, bir bienal var, herkes oraya, bir tek o gündemde, işte fuar, bir tek o fuar, günümüz sanatçıları bir tek o sergi, yeni eğilimler, bir tek o sergi. Başka bir şey yok ve her tür sanatçı her eğilimdeki insan orada da yer almak istiyor. Bu mümkün değil.

Ö.U. Yeni Eğilimler?

C.B. Yeni Eğilimler de Mimar Sinan'ın yaptığı bir sergiydi ve bütün gündem, olay oydu. Var olanlar aman memnun, iyi diyorlar, yok olanlar bilmem ne. Ama olmayanlar da kalkıp hadi buna da bir alternatif oluşturalım diyen yok. Jale'nin dediği olay çok doğru... Bir tek şey var ve herkes onun üzerinde düşünüyor ve sadece o var olanın içinde olmak istiyor. Bir şeyi ortaya koyduktan sonra lafını etmek çok kolay ama o onu yapıyorsa biz de bunu yapalım. Ben mesela bunu kitap yazarlığından çok iyi biliyorum. Yoktan var ettiğimiz bir şey var mesela, Altan Gürman'la ilgili bir kitabımız vardı ve inanılmaz eleştiriler çıktı. Ama inanılmaz, yani cümle cümle alınarak filan. İşte Altan Gürman'a karşı olanlar beni hedef alıp yapmışlardı. Bir tanesi de galiba Oktay Rifat mıydı neydi? Ama ben dedim ki çok teşekkür ederim, çünkü kitap böylelikle tam da duyuldu, Altan'ın tekrar adı anıldı. Ama bu olmasaydı yazacak mıydı insanlar? Hâlbuki Altan'ı veya "x" kişiyi, onu çıkartmadan önce de insanlar konuşulabilir, yazı yazmış olmalı hatta bir sürü kitap yayınlanmalı, bir sürü sergi olmalı Türkiye'de gençler için bir sürü sergi, işte belli sanatçılar için bir sürü sergi, yarışma bilmem ne beni hiç ilgilendirmiyor. Onlardan çok daha önemli olan etkinlikler yapılması lazım. Bir tek bienal var. Bienal bütün gündemimizi alıyor, aslında konuşacak hiçbir şey de kalmıyor zaten. Kimse bir şey konuşamıyor zaten bienale, kendi başına yürüyor.

Ö.U. Bu ülkenin şartları bu. Burada iki senede bir, bir senede bir uluslararası büyük sergiler olmuyor. Olmadı, olamaz, olmamakta. Dolayısıyla bu biraz tabii... Aslında normal olarak burada konuşulacak belli başlı şeylerden bir tanesi tabii ki bienal, bir tanesi tabii ki TUYAP sergisi, bir tanesi tabii ki müze meselesi. Somut bunlar, konuşulur. Bu üç alan, üç olay üzerinde tabii ki eleştiri yapılır, her dakika eleştiri yapılır. Bazı eleştiriler belki geçerli olmaz, ama eleştirmek lazımdır. Sonuncusu da bunlar içinde, bu eleştirilirken, ben teorik diyorum ama teorik derken değil ki bir Kant estetiği, yaşayan teori, yaşamaya geçmiş teori.

T.A. Aslında sen galiba...

Ö.U. Yaşamaya geçmiş teori burada çok az konuşuluyor. Mesela bir grup insan kalkıyor, biz diyorlar, çağdaş sanat yapıyoruz ve çağdaş sanata inanıyoruz. Bir kısmı diyor ki ben evrensel meseleye karşıyım, yerli sanat gibi sözler. Bir kısmı daha eskiden figürasyon, abstraksiyondur, şimdi enstalasyon-pentür, avant garde yahut avant garde sonrası, postmodernizm filan falan. TUYAP'ın da, müzenin de, bienalin de alt yapısının bu düşünceler olduğu kanısındayım. Bir tarafta kurumsal bir alt yapı var. Örgütler, para bulma, sponsor bulma, nasıl yapma, nasıl etme diye bir altyapı var. Bir teorik ama yaşayan teorik yapısı eksik bence Türkiye'nin. Bence asıl o eksik, orada yaratıcı bir tavır koymak lazım.

Diyelim ki bunlardan bir tanesini alsak, mesela TUYAP: TUYAP için biz bir konuşmaya çağırılmıştık bundan bir süre önce iki yıl önce mi ne. Eski Başkan Mehmet vardı bir de bizim Yönetim Kurulu Başkanı vardı, Hüsamettin, bir de beni çağırılmışlardı. Bu iki başkan birbirleriyle çok geçinemediler ve ben orada

bir tek şey önermeye çalıştım ki bir sekreteryaya kurun, yani devamlı çalışan bir sekreteryası olsun. Çünkü en azından tahmin ediyorum PSD'nin bir miktar parası vardır, bir sekreteryayı yürütecek kadar.

A.A. Ama galiba bir sekreteryaya var orada.

Ö.U. Ama böyle bir şey olduğundan Hüsamettin o zaman bahsetmedi. Bu sekreteryanın diğer tüm fuarlarla temasa geçmesi, kendisini oraya tanıtması, kendisini oraya davet ettirmesi, oradan birilerini davet etmesi gibi işler yapması, o sekreteryanın bir iki, fuarlar üzerine yayın yapması, yani özet şeyler böyle parlak kâğıtlar falan değil, ondan sonra seçim sistemi yani her galeri girmemeli, galerinin metre karesi, yayını, sanatçısı, tarihi, bir takım formların olması, TÜYAP'ın ticari organizasyonu ile doğru dürüst pazarlık etmesi, kaliteyi yükseltmeye çalışması ve bunlar yapılabilecek şeyler. Ben bugün TÜYAP'ı eleştirmenin PSD'yi yıpratmak olduğunu sanmıyorum.

A.A. Şu anda zaten PSD uğraşmıyor artık.

C.B. PSD, üç seneden beri kendi denetiminde olan bu fuara, çok haklısınız dedi, tümüyle galerilerin denetiminde yapılınsın dedi ve galerilere bıraktı.

Ö.U. Fakat bir galeriler birliği yok mesela.

C.B. Hatta bir galeriler birliği kurun dendi, tüzüğünü de oluşturalım size dendi. Fakat galeriler birbirini yediği için kurmadılar.

Ö.U. Tamam, şimdi mesela orada bir adam kalkmış, ben o adama karşı değilim ama altıda birini mi, onda birini mi kiralamış. Şimdi olayın bir maksimum, bir minimum... En basit, rasyonelliği olmayan bir şey yapılıyor. Orası tam bir kapalı çarşı gibi, çok sık asılıyor, hiçbir estetik denetleme yok. Yani dönüyoruz. TÜYAP için bir sürü laf söyleyebiliriz de.

C.B. Bir TÜYAP'la, yani galerilerle PSD'ye karşı bir tavır oluştu. Nedeni de şuydu, PSD, bunu TÜYAP ve galerilere devrederken bir protokol yaptı. O protokolda de kaliteyi ve uluslararası olmayı gerçekleştirmek koşuluyla devrediyoruz diye bir protokolü var PSD'nin ve PSD o yüzden eleştirildi. Dedik ki uluslararası olmanız gerekiyordu olamadınız, kaliteyi kontrol etmeniz lazımdı edemediniz dendi.

Ö.U. Şimdi burada PSD'yi eleştiriyorlar değil mi?

C.B. PSD işte burada denetleyici olmasın, bize karışmasın dendi. PSD de protokolumuzda bu yazıyordu siz bunları beceremiyorsunuz dedi.

Ö.U. Diyor şimdi.

C.B. Tabi, tabi, bütün problem buradan kaynaklanıyor. Bütün o TÜYAP'ta katılan galeriler de PSD'ye karşı çıktılar. Üzerimizde fazla denetleme uyguluyorsunuz diyor. Ama denetlemeyince kapalıçarşı deniyor. Çünkü bütün sanatçılar ve galeriler de aynı şeyi söylediler. Gerçekten de kapalıçarşı oldu.

Ö.U. Şimdi TÜYAP'a katılan on tane sanatçı bir deklarasyon imzalarsa, bu bir kapalıçarşı uygulaması olmuştur, kurumlarla aksiyona giren teorik eksikliği ve kurumları da birbirine karıştırarak konuşuyoruz. Bir de bunu ayıralım.

J.E. Hayır, hayır. Şimdi şöyle bir sorun var, biz Türkiye'ye

Ö.U. Meseleyi küçümsemeden, elma, armut toplamadan konuşsak diyorum.

A.A. Şöyle yapsak diyorum, gündem maddesi gibi mesela kurumlar mı konuşulacak o gün kurumları konuşalım. Yahut kavramlar mı konuşulacak o gün kavramları konuşsak. Öyle bir toparlama yapsak, çünkü atlamalar oluyor.

J.E. Fakat konuların cup diye içine giremeyiz. Çünkü bütün kurumların daha büyük bir kapsam içinde sorunları var. Bir sanat üretim ve tanıtım olayı var. Bu sadece kendi başına beslenemez, bunun farkında olmak lazım. Senin bu söylediğin yaşam teorisi, gündelik teori diye bir şey yok dünyada, o her zaman yanlış gitmeye mecburdur. Ama kültürü üretildiği ve tanıtıldığı alan, kendini ekspozite ettiği alan her zaman daha büyük bir altyapıdan yararlanır ve daha üstteki daha oluşmuş, daha sofistike, daha geliştirilmiş, beslenmiş, zengin bir düşünceden oluşur. Nedir bu? Bir sanatın küçümsemeden halka açılmasına önayak olmamız lazım. Hiç bir şekilde küçümsemeden ki bunun içinden arınacaktır. Örnekleri çoğaltmak mümkün... Paris'te her türlü de var, onun içinden çok ince bir şey çıkıyor. Ama öteki taraftan da gerçekten Kant'a da ihtiyaç var, Aristo'ya da. Bu olmadan bugün kimse çağdaş sanatı konuşamaz. Ben buna çok karşıyım. Çünkü ondan sonra bu laflar çiklet oluyor.

Ö.U. İhtiyaç yok demedim, yalnız...

J.E. İhtiyaç var ve yok. Bu yok yok.

Ö.U. Bunu düzeltelim burada

J.E. Bunun teorisi yok Türkiye'de, kriticizm var, eleştiri var fakat eleştirinin beslenebileceği bir sanat kuramı henüz ne bir üniversitede ders olarak var, yok. Onun için lütfen bunu küçümsemeyelim. Bu olmadığı takdirde sanatçılar çıkıp ben çağdaş sanat yapıyorum diyecek ama çağdaş olmayacak yaptığı. Bir referans sistemi yok ki, yok.

Ö.U. Ama çok dikkat edelim, bir dakika burada çok önemli bir şey var. Birincisi, ben katıyen Kant'a, Hegel'e lüzum yok falan demedim, öyle şey olur mu? Demedim.

J.E. Demedin tabii

Ö.U. Biz burada bir takım göndermeler yapabiliriz. Ama bu da, bu anlamda, yani teoriden bahsettiğimiz zaman, bu anlamda teoriden bahsetmiyorum ben. Yaşamaya geçmiş bir teori var. Nedir bu teori? Sanatçılar kendi sanat felsefeleri var. Ben hiç bir sanatçının, hiç bir büyük sanatçının, böyle, Kant bunu der, Hegel şunu der diye konuştuğunu duymadım.

J.E. Hayır tabii

Ö.U. Böyle referans vererek.

J.E. Bir ülkede o senin dediğin yaşam teorisinin gelişmesi için öteki vardır da, onun için sanatçı neden bahsettiğini biliyordur.

Ö.U. Hiç şüphesiz, doğru tabii.

J.E. Ve yahut da kendi şeyini yapabilir.

Ö.U. Tabii, tabii... Bir şekilde bir ilişki kuruyordur

J.E. Oturup da Kant okumuyordur; tabii ki.

Ö.U. Hiç şüphesiz okumuyordur. Ama diyelim ki bir tavrı vardır hayata ve sanata karşı. Diyelim ki Picasso'nun yahut Francis Bacon'ın. Benim söylediğim sanat teorisi bu. Bunun da konuşulması lazım ki, bir kere bu yerellik meselesi, evrensellik meselesi, çağdaşlık meselesi, orient meselesi. Orient meselesi önemli mesela... Sonra biz batıyı hiç gözardı edemeyiz, batıyla ilişkimiz çok önemli. Burada bir sanatçıyı

ana noktalardan birisi bizim satıyla genel ve özel ilişkilerimiz. Yaşayan teori dediğim bu. Burada bundan konuşabiliriz. Burada, bundan, korkmadan... Ama kalkıp tabii bir de kurumlar var. Mesela TÜYAP var işte. Ama ben inanıyorum ki TÜYAP'm da, müzenin de, mesela müzeden bahsedelim, Tap'tan bahsettik de. Müzeden mesela ben bir iki şeyimi söyleyeyim.

J.E. Hangi müze?

Ö.U. Çağdaş müze, Türkiye'de çağdaş müze.

J.E. Yani olmayan müze.

Ö.U. Şimdi çağdaş müze, bugün çağdaş müze üzerine dışarıda. Yani bazı müzelerin eksiklikleri o müzelerin avantajı haline getirilebiliyor. Bazı adamların olmaması gibi. Standart çağdaş müze, şu, şu, şu adamların olacak; gene standart çağdaş müze, aynı adamlar, niye o adam yok diye eleştiriliyor o müze. Ama bugün öyle görüşler var ki, bir şehirde bir müzede diyelim ki Klee yok, Mirò var yahut diyelim İspanyollar var, bu bir özellik olmaya başlıyor. Biz burada kurulacak müzenin nasıl kurulacağını tartışmaya başladığımız zaman orada belli bir teoriyi tartışmamız lazım. Kimler alınacak, diyelim ki paranız da var, Fon bulundu. Hangi zamanda başlanacak? Çağdaş sanatın sizce çıkış tarihi ne zamandır? Çağdaş sanatın çıkışında dışarıdaki verilen kararlar mı önemli, buraya yansması mı önemli? Çağdaş sanat buraya ilk nasıl yansıdı? Bunun örneklerini göstermek ilginç olabilir. Bizim, batılılaşma süreci içinde mesela ilk çağdaş sanatın kopyalarını, en büyük, en fazla taklit edilmiş adamların bir yerde durması ilginç bir seksiyonu olabilir o müzenin. Denebilir ki 1920'lerde, Fransız Kübizmi Lhote Kübizmi burada çok taklit edildi D Grubu tarafından. Bir salon bir örnek, nasıl tamamıyla bir paralellik kuruldu? Anlatabiliyor muyum buradaki şeyi? Bu bizim çağdaş müzenin bir özelliği olabilir. İnsanlar görürler ki burada hakikaten bazı adamlar 1920'lerde Paris'te ne yapıyorlarsa öğrenmeye çalışmışlar, büyük bir ciddiyetle. Şimdi bu müzenin böyle bir tartışması var. Bir de tabii müzenin bir kurum olarak parasının bulunması, idarecisinin... Şimdi küratör, küratör ne demek? Küratörü tartışmamız lazım. Bunun için belli bir teoriyi de tartışmamız lazım.

J.E. Bir küratör ne demek? Tabii ki biz bunu tartışırız ama buna bugün başlarsak biraz üçüncü dünya olur. Çünkü küratörlerin belli eğitimlerden geçmesi gibi yıllardır tatbik edilen bir şey var. Küratör, kendini küratör ilan eden adam değil ki. Anlatabiliyor muyum?

C.B. Ama Türkiye'de öyle.

J.E. Şimdi ne olduğunu burada başta, tüm bu söylediklerimi tabii ki tartışmak çok sağlıklı bence ama daldan dala konmadan.

Ö.U. Ama müze deyince 5-6 konuyu tartışmak lazım.

C.B. Yani o günkü konumuz müzeyse müzeyi tartışırız.

J.E. Mesela müze, Türkiye'de kaç kişi koleksiyon yapıyor? Koleksiyon merakı olmayan bir ülkede müze çok yapay olarak oluşturuluyor, değil mi? Bizim problemimiz orada değil mi? Hadi müze yapacağız diyorlar, nereden başlayalım? Hâlbuki müze dünyada böyle başlamadı ki. İnsanlar bir şey sever gider onu alır, iki kuruşu vardır gider onu alır. Bakar ki on tane birikmiş böyle olmuştur müzeler. Bugün bizim sorunumuz ne? Her şeye sonradan ve altyapı olmadan sahip olmaya çalışıyoruz ama kimse, senin koleksiyonunu yapan Türkiye'de kaç kişi var? Ve yahut, herhangi bir, Dikmen mesela, onun sadece çizimlerini alıp kenara koyan, iki kuruşu olduğu için sade. Bizim gibi toplumlarda bu biraz da geçmiş kültürümüzle ilgili, bir biriktirimle ve tarih kavramı çok zayıf. Şimdi biz yavaş yavaş tarih kavramı, tarih nedir onu oluşturmaya çalışan bir ülkeyiz daha da farkında bile değiliz. Tarih konusundaki diskurlar nedir? O kadar farklı diskurlar var ki. Bunlar olmadan da müze sağlıklı ortaya çıkmayacağına inanıyorum

ben. Ama bu ne demek? Hadi Allaha ısmarladık deyip vaz mı geçelim? Hayır, tabii ki konuşalım da daha hedefli bir konuşma olabilirse bundan sonraki konuşmaya gündem oluşturur.

Ö.U. Tabii, benim söylemek istediğim o.

A.A. Zaten de tam bunları konuşmak lazım. Buraya has olan nedir? Güç ilişkileri nedir? Neler aldı, neler verdi? Neler burada yaşandı neler geç geldi? Çünkü buraya ait başka bir şey daha var. Olan olaylar aynı zamanda gelmiyor. Gelmediği için de aynı anda bir sürü şey yan yana oluyor; yapısal bir durum var, evrimsel bir tarihi yok burasının. Özellikle modern ve çağdaş dönemler. Çağdaş dönemler daha birebir son zamanlarda yakalanıyor belki ama, geliş çizgisi içinde hep bir geriden takip etme, çeviri; Ömer'in dediği gibi, belki taklit, belki.

T.A. Ben bir şey söyleyebilir miyim? Biraz evvel sen TÜYAP'la ve bienalle ilgili bir şey söylerken benim aklıma gelen bir kelime oldu, "süreklilik", artı diyalog, artı sorumluluğu taşıyıp ileri götürmek. Bence PSD'yi TÜYAP bağlamında eleştirmek gerekir. Çünkü orada başlatılan fuar bir noktada başkasına devredildi, yapılan eleştiriler sonucunda. O eleştiriler, doğru veya yanlış, bence PSD onu kontrol edecekti canım ve etmedi.

C.B. Hayır, şimdi alternatif çıkacak Tomur. Ben yine bu şeye karşıyım. Bir kültürel örgütlenmeyi oluşturduğumuz zaman gerçekten var olan kurumlara dikkatli bakmak lazım diyorum. Yine de diyorum. Çünkü biz yanlışlar yapıyoruz. Ben geçen sene PSD'nin nasıl yıpranmak üzere olduğunun çok farkına vardım

T.A. Ama durdurabilirlerdi.

C.B. Ve çok büyük bir badireyi, hiç, lüzumsuz bir şekilde yıpratılmak üzere nasıl geçildiğini ben biliyorum.

T.Â. Ama fuar geriye gitmedi mi?

C.B. Hayır, şimdi yapılacak bir şey vardır. O fuarı, buyurun yapın, denir ve onun yanında PSD ile düşündüğümüz olay şuydu: Biz yapabiliriz; başka bir şey dendi. Tap'tan daha farklı bir yer alınır ve çok daha seçme, çok daha uluslararası bir fuarı yapabilir miyiz, yaparız. Korkunç bir etkinliktir o Genç Etkinlik, fuarın bir alternatifi olarak yapılmıştır. Bu sene fuarda 42 galeri vardı ve 300 sanatçı. Sırf o Genç Etkinlik'te tam 300 sanatçı vardı ve ta Çukurova'dan geldiler, İzmir'den geldiler falan ve oradan dört tane genç insan bienale katıldılar. O yüzden, bu alternatif oluşturabilir mi, oluşturabilir. O nedenle bu konuda hiç eleştiri yapmayın. Alıp da götürseydi, yol bitmişti, tükenmişti.

T. A. Benim yalnız

C.B. Kesinlikle orada hiç bir şey yoktu. Aynı galeriler, aynı sanatçılar ve aynı düzensizlik içinde sadece PSD kendini eleştirinin kucağına atarak iyice yıprandı. Çok akıllıca bir şey yaptı, çok akıllıca.

T.A. Canan, söz konusu olan eleştiri değil. Söz konusu olan, benim vurgulamak istediğim süreksizlik.

C.B. Ama o başlangıçta öyle girdi.

T.A. Yani bireyi alıp bir yere götürmüyoruz, bir yerde bırakıyoruz. Bakın aynı şey, bir başka örnek vereceğim, müze olayı. Müze olayında da aynı şey yaşandı. Tuttuk Feshane'yi götürdük Vakfa teslim ettik. Çağdaş Sanat Müzesi'ni yürüttüler, yürütemediler. Vebali bizim boynumuzda da olsun birtakım şeyler. Ama biz o olayı o noktada bıraktık. Demek istediğim bir şeyi alıp bir yere kadar götürmüyoruz. Yani ben bir özellikten bahsediyorum. Kurumları hedef almıyorum.

C.B. PSD, Tomur bilmiyorsun. PSD fuarı yaparken temel kararı buydu. Fuarı oluşturacak, daha sonra bunu, bu işle ilgili olan kurumlara teslim edecekti, böyleydi. Eh, dört yıl boyunca sürdürmüş, buyurun yapın dendi. Çünkü PSD artık denetlemesin bizi dendi. Galerilerle yapılıyor fuar, başka türlü yapılamıyor ki. Yani baskı unsuru olamaz böyle bir örgüt. Hayır, biz yapacağız, siz de bu emirlere uyacaksınız, böyle bir baskı unsuru olamaz. Otoriteyi çekin dendi, buyurun ne istiyorsanız yapın dendi.

T.A. Peki üçüncü örnek, bak...

C.B. Böyle bir şey söz konusu ama çocuk bağımsızlaşmak istediği zaman siz onu nasıl tutabilirsiniz.

T.A. Canan ben PSD'yi hedef almıyorum, ben PSD'yi örnek olarak verdim, müzeyi örnek verdim, üçüncüsünü vereceğim, vakfı vereceğim. Vakfın yaptığı bienal... Biz eleştiriyoruz bienali, bienalden evvel, bienalden sonra, kim bunu devam ettiriyor? Bakın süreksizlik. Süreklilik yok ortada. Bir şeyi alıp, sonuna kadar götürüp gerçekleştirmek olasılığı yok. Biz sadece konuşuyoruz.

A.A. İşte belki bu örneklerden yola çıkıp bizim insanımızın nasıl düşündüğünü, nasıl oluşturduğunu bazı şeyleri görebiliriz. Bu da döner; kavramlaşmaya gelir. Biz nasıl düşünüyoruz, nasıl hareket ediyoruz?

C.B. Jale'nin dediği bir laf vardı, o çok önemli bence, ben hep onu söylüyorum. Bienal, bienal diyoruz. Hadi bir trienal yapalım. Fuar, fuar diyoruz, bırakın fuarı bir başka şey yapalım dedi. Bu önemli bence, gerçekten bu önemli...

O.U. Doğrusu müze için benim bir önerim oldu bu yaz başında. Ben Beyoğlu'nda on odalı bir müzeye sanatçılar başlayabilir. Sanatçıların başladığı bir müze, olabilir niye olmasın? Bunun sponsorları da bulunur. İsimlerinin odalara konması şartıyla para da verebilirler. Ama bunun için sözlerin, Türkiye'de yaşayan sanat insanlarının bir araya gelip belli kurumlar, maddeler üzerine durmadan konuşması lazım. Ben burada şu mütevazı, daha fazla insan da gelse daha güzel olabilir, yani değişik görüşlü insanlar da olsa ama bugün bu kadar gibi görülüyor. Ama teker teker tartışabiliriz. Mesela müzeyi daha derinlemesine tartışabiliriz. Bir müze nasıl kurulur, Türkiye'de nasıl olmalıdır. Türkiye'nin özellikleri bu anlamda nedir? Yahut TÜYAP'ı, yahut bienali. Bienali de ben bu işin dışında bırakmaktan yana değilim doğrusu. Çünkü o da daha olmakta. Mesela TÜYAP için bir şeyler söyledim, bienal için de çok kısa fikrimi söyleyeyim, bienal de bence tamamıyla komple bir olay. Bir adam çağırılıyor buraya, bir şekilde ve bu işlevi bilmeyen biri tayin ediliyor. Bu bir şey bilmeyen adam o yap dediği adamın ne olduğunu da neler yaptığını da doğru dürüst bilmiyor yani karşılıklı bilmeyenlerden ileri gelen, ama biz bunu da yapabiliriz, çünkü bunun arkasında müzeler vardır, imkânlar vardır. Türk sanatçıları dışarı da götürür yahut çok önemli sanatçıları buraya getirir gibi bir takım fikirler de var. Ama bütün olay burada bir ders verme, genelde bir ders verme şeklinde böyle bienal burada olamaz ve olmamalı. Sadece ben bunu René Block için söylemiyorum, benim çok değer verdiğim başka bir iki adam da gelse burada böyle bir şey göstereceğim, ben sizi buradan buraya götüreceğim, size çağdaşlığı öğreteceğim yahut da siz göreceksiniz çağdaşlık nedir, burada böyle beyanatlar verdiler.

J.E. Öyle mi?

Ö.U. Takip etmediniz mi? Bilmiyor musunuz?

C.B. Bu bienal hikâyesinde hem Türkiye seksiyonunu hem yabancı seksiyonu ele aldığımız zaman; daha önceki üç bienal yapıldı. Bu üç bienali de Türk küratörler yaptı ve hemen hemen aynı sanatçılar vardı. Şimdi birdenbire ders vermek oluyor. Sanki bu adamın tek başına kendisinin şey yaptığı, evet öyleydi ama yani geldi ve bugüne kadar başka sanatçılar bienalde yer almışlar da bu da hiç umulmadık kişileri buraya soktu gibi. Hâlbuki hiç değil. Üç bienal boyunca bu sanatçılardan farklı bir kişi pek yoktu, genellikle. Şimdi, bu adamın; bu işte pek kabahati yok gibi geliyor bana. Yani adam geldi bunları seçti falan diye bir olay yoktu. Niye o zaman hiç bir şey söylenmedi?

Ö.U. Şimdi orada kişilerin kabahati...

C.B. René Block burada çok fazla suçlu gibi gelmiyor bana. Türkiye'nin nabzı... Türkiye'de nasıl davranılıyor, Türkiye'de bienallerde nasıl davranılmış diye. O aptal bir insan değil, o onu gözledi, gerçekten gözledi ve Türkiye'de istenen ya da vakfın da istediği bir yılaşırı tipini Türkiye'ye pek de aykırı gelmeyecek bir şekilde yaptı. Onun istediği şey, dışarıdaki hikâyede aslında; yapmak istediği şeyler var. Bence o da çok çeşitli, çok daha ilginç bir takım insanlar gelecek şimdi buraya. Onları hiç bir şekilde ben eleştirmiyorum. Ama ben buranın nabzına göre bir Türk seksiyonu oluştuğuna hatta o konseptin bile buranın nabzından çıktığına ve onun da OK dediğine inanıyorum. O yüzden René Block konusunda şimdi biraz daha adamı suçlamayacak bir düşüncedeyim.

A.A. Yalnız şu var galiba, kendini ifade edemedi çok fazla.

J.E. Öyle biraz ama, çünkü kimseyle diyalog kuramayan bir adam. Onun bir asistanı var, o da onunla, yani öyle bir adam. Onu bienalin genel bir rahatsızlığı halinde değil de René Block'u öyle bir adam olarak...

Ö.U. Peki biz niye kimseyle böyle diyalog kuramayan bir adamdan ne marifet bekliyoruz?

J.E. Yok ama dışarıdan gelen isimler benim gör-düğüm kadarıyla çok iyi. Türkiye'de bunları görmek her zaman kolay değil.

Ö.U. Şimdi tamam, bravo...

J.E. Bunları sağlayabilirse bienaller hep öyle oluyor çünkü. Başka kimi getirsin ki? Türkiye'de her zaman olan şey.

Ö.U. Bienalle ilgili tamamıyla bir yanlış anlayış var bence. Türkiye'ye dışarıdan bizim burada görme şansımız olmayan adamları getirmek, o zaman bienal oluyor.

J.E. Eğer bir uluslararası bienalden söz ediyorsak bunun bir kısmı, bugün dünyada, o kişinin değerlendirmesine göre; başka biri, başka bir şey de o kişiyi değerlendirmesi, bugün çağdaş sanatın bir yönünü temsil eden insanların bir arada sergilenmesidir. Bu da oluyor. Ama ben olsaydım Nam June Paik yerine işte bilmem kimi yapardım ama çok da fazla değişik modeller yok bugün Türkiye'de, bugün değişik olabilecek model organizasyondadır. Sonunda çıkacak sanatçı modeli, adamın dediği doğru, bienal, çağdaş sanatın. Çağdaş sanatı sevelim sevmeyelim. Ben enstalasyonları çok fazla tutan biri değilim, çünkü kriterlerini her zaman iyi anlayamıyorum. Ama budur bugün dünyada yapılan ve bienaller bunu gösterir.

A.A. Dünyada yapılan değil de galiba, Genç Etkinliğe bakarsak şu anki gençliğin de anladığı sanat o.

C.B. Tabi, tabi, yani bundan da kurtulmamız mümkün değil.

J.E. Evet bunu değiştirenleyiz...

Ö.U. Bunu değiştirmek...

J.E. Değiştirebilir miyiz?

Ö.U. Şimdi hayır, burada oldukça büyük görüş ayrılıklarımız var. Burada yapılacak bienalin bir özelliği olması kanısındayım. Standart bir bienal, diyelim ki dışarıda bu son on yıldır ismi geçen on adam koyarak bir standart bienal bence tamamıyla bir süper market bienalidir. Bunu size burada uluslararası bir sergiyi, mesela Amerika'da yahut Londra'da galeri şirketler var. Size bir çağdaş sergiyi hem de bu isimlerin içinde olduğu sergiyi parasını verdiğiniz zaman pat diye getirip koyuyorlar. Bu bilinen bir şey.

Lütfen yani, biz bunları dışarıda çok iyi biliyoruz. Şimdi, bir bienal, bir Venedik Bienali, geçen Venedik Bienali ile bu Venedik Bienali arasında büyük bir anlayış farkı var.

T.A. Bu yüzüncü yıl.

C.B. Bir de tabii oranın küratörü üstleniyor.

Ö.U. Ama şimdi bu geçen bienalin kendine göre bir felsefesi vardı ve şeyi anlatıyordu. Bir mahalli, çünkü biliyorsunuz Oliva, şimdi génie local (yerel deha) vardır diyordu, ama génie local akar diyordu; akslar vardır diyordu. Ben bu aksları toparlamaya çalışıyorum diyordu. Bir takım akslarla belli bir zaman esprisini buraya getirmeye çalışıyorum diyordu, geçen bienal için. Bu bienaldeki adam biliyorsunuz: identité ve başkasının üzerine, başka türlü bir yakın üzerine, şimdi burada bir felsefe var demek ki, Venedik Bienali'nin bir özelliği var. Mesele bir özellik koymaktır. Ben doğrusu bu bienale tamamıyla karşıyım.

J.E. Ama İstanbul Bienali'nin de kendine göre bir contraversion...

A.A. Son bienalin mesela bir özelliği vardı; yani, farklı kimlikler üzerine kurulu idi.

Ö.U. Bir gençlik bienali olarak hiç değilse bir şeyi vardı. Ama onun da tabii şeyleri kısıtlıydı benim bildiğim kadarıyla.

C.B. Orada da aynı sanatçılar vardı canım.

A.A. Hayır, sanatçılar tam aynı değildi ve Türk sanatçı olarak bir karakteri vardı ama onun.

C.B. Bir iki kişi ekleniyor, bir iki kişi çıkıyor.

Ö.U. Çünkü geçen bienalde de bu bienalde de, bienalin benim söylediğim yaşama geçmiş teorisi eksikti. Burada da eksik, belli değil, orient, orientation falan, yönelimler... Adam daha önce Fluxus kanalından gelen bir adam. İçeriye, sonra biraz sıkışınca, bir iki tane daha başka sanatçı koyuyor. Onları da koymak çok basit. Bir iki galeriye yapılan telefonda ibarettir bunlar.

J.E. Yalnız Ömer, bunları böyle bu şekilde René Block'u eleştirmek bize hiç bir şey getirmez. Çünkü mesele, Ömerciğim, mesele Rene Block değil...

Ö.U. René Block değil, kim olursa olsun, R.B ya da adam X olsun.

J.E. Mesele bizden kaynaklanıyor. Onu lütfen şey yapalım. Mesele bizim meselemiz, yarın Rene Block, öbür gün başkası gelir.

Ö.U. Ama ben şimdi, adamı tutarım utmam burada yanlış anlaşılıyor.

J.E. Yani onun için adam şunu yaptı, bunu yaptı demeyelim. Mesele o değil, mesele bizim.

Ö.U. Adam geldi, çağırıldıysa, adam iş yapmak istiyor, iş arıyor, bilmem ne.

J.E. Tabii canım.

Ö.U. Adam gelip bunu yapacak. Hayır, ben şahsen Rene Block suçlu... Ben suçlu filan aramıyorum. Ama eleştiriden çekinmeydim. Buraya özgü bir iş, bir bienal yapılması bilinir mi? Uluslararası bir bienal yapılabilir mi?

J.E. Ama işte üç defadır. Yapılabilir. Sen yapılabilir diyor musun?

Ö.U. Ben yapılabilir diyorum ama...

J.E. O vakit lütfen, hadi yapalım.

Ö.U. Tabii yapabiliriz fakat...

J.E. Hayır efendim, öyle olmuyor. Ömer, ben bunun içindeyim ve kimse bana şu kadarlık destek vermedi. Çünkü benim şeyim oydu.

Ö.U. Şimdi, Jale, sen kendi meseleni biraz...

J.E. Ben dedim ki Türkiye'de bir alternatif bienal sistemi kurulsun. Böyle küratörün sanatçı gibi ortaya çıkmadığı, Türkiye'nin kendi potansiyelini ve çeşitli oluşumlarını önce araştıran ve workshop şeklinde farklı sanat vektörlerini alıp inceleyip, gençlerin içinden, amaçları belirleyip, biz niye bienal yapıyoruz? Niye? Bütün dünyada bienaller yapılıyor bir tane de biz yapalım diye mi? Vakıf öyle yapıyor bienali.

Ö.U. İşte ben de buna karşıyım. Ama dünyada da böyle yapılmıyor, bir de o var.

J.E. Ama ben dedim ki biz önce, benim kendi şahsi konum diye ortaya atmıyorum. Şimdi sen eleştirdin diye ben de söylüyorum ki sırf eleştirmeye iş olmuyor. Yapabildiğine inanıyor musun? Hadi yapalım diyorum. Ben bunu hadi yapalım dediğim vakit kimse bana hiç bir şey demedi. Balon gibi puf diye söndü ve ondan sonra bir şey gibi ortaya çıktı, yani bienal, bilmem ne.

Ö.U. Belki sen bu alternatif bienal düşünceni yeterince anlatamadın. Belki sen bu alternatif konseptini iyi anlatamadın.

J.E. Belki de anlamadım.

C.B. Yani René Block daha henüz küratör olmadan önceki bir toplantıda oldu bu. Ben yoktum, hatırlamıyorum ben böyle bir olayı.

J.E. Şimdi pardon, mesele herhangi bir konunun geriye gidip de suçlaması değil. Şunu demek istiyorum, bunu yapalım bienalin farklı; Türkiye'nin kendi potansiyelinden çıkıp daha zengin bir model oluşturabilecek, yeni kavramlar oluşturabilecek, daha ilginç olabilecek uluslararası düzeyde bir şey yapabileceğine inanıyor muyuz? İnaniyoruz. O vakit lütfen bunun ne olabileceğini, mesela bienal nedir, amacı, onu tartışalım bir bienalin amacı Türkiye'de ne olabilir? Bir genel amacı vardır bienallerin bir de spesifik amacı. Türkiye için nedir? Türkiye'deki gibi bir sanat ortamı... Bunun organizasyonu ne şekilde olabilir? Yani kaç kişi, hangi rollerde bunu üstlenir? Bunu tartışabiliriz. Yoksa adam gelmiş, tabii ki bildiğini okuyacaktır. Bu çok doğaldır.

C.B. Belki de bildiğini okumak lazım.

J.E. Zaten ne olacağını da tam bilmiyoruz. Sonra bunun mali portesi nasıl çizilir? Bunun için de hiç alternatifler geliştirilmemiştir. Hâlbuki pek çok alternatifler vardır. Bence, yani sadece devlet desteği, senin mesela müze dediğin o kadar hoş ki. Kırk tane genç sanatçı bir araya gelse, bir iki tane de ilgili adam bulsalar, bir küçük yer bulsalar. Çok çekirdekten, yani tamamen deneysel sanat müzesi diye bir müze kurulamaz mı? Öyle de bal gibi kurulur ki. Ama lütfen gelsinler, üç kişi bir şey yapmaya başlasın. Desin ki yarın bilmem neye gidiyoruz. Sen sekreter ol. Hadi bir daktilo. Yani hemen iş yapmaya başlamak lazım. Bu olmuyor. Herkes sürekli tekrardan, o kadar çok konuşuldu.

Ö.U. Bu bienalin başka bir negatif yönünü söyleyeyim, demin senin söylediğinle ilgili olarak. Şimdi bu standart süpermarket bienalleri çoğunlukla hiç değilse plüralist oluyorlar, plüralist olmak zorunda. Fakat bu adamda o plüralist zihniyet de yoktu en başta. Şimdi bir takım eleştiriler aldılar, onu belki de biraz geliştirdi. Adam, biraz düşündü filan. Çünkü şaşırtıcı şeyler de oldu. Eleştiri meselesinin çalışması da lazım. Ama şimdi o da yanlış. Bu plüralist, ama nasıl? Biraz yerleştirme yapan, biraz satih resmi yapan, biraz duvar resmi yapan, biraz bilmem ne resmi yapan, biraz o. Mesele Türk kamuoyuna dışarıda

neler olup bitiyor son 15-20 yılda, orada biraz ismi olmuş ama yarını bile bazılarının şüpheli. Bunun ben ayrıca tartışılmasından yanayım, insanların da tartışılması gerekir ama şimdi bu noktada değil, başka bir noktada belki başka bir bölümde. Ama bu adam diyor ki ben size ya da belirtiyorlar mesela şimdi Canan diyor ki adamın hiç bir suçu yok. Hiç bir suçu olmayabilir.

C.B. Hiçbir suçu yok demiyorum.

Ö.U. İyi bir sanat adamı.

C.B. Adam Türkiye'nin nabzına göre bir şeyler yapmak istiyor. Buraya uygun, bunu daha aza daha az dikkate alarak bir şeyler yapılabilirdi. Mesela Beral daha öyle yaptı, Vasıf keza öyle yaptı. Yani onlarla kıyasladığım zaman Türkiye'nin nabzına göre, Vakfın isteğine göre, Çünkü Türkiye'yi tanımıyorum dedi adam ve ne beklenirse ona yanıt vermek üzere oluşturulacak ve daha çok da yabancı seksiyon için ben buradayım anlamını da hep tekrar etti.

Ö.U. Tamam ben bir cümle daha söyleyip sonra Ahmet'e söz vereceğim. Ben şunu söylemek istiyorum. Niye bu, şimdi bu etraf hikâyesi karışık ve saçma. Şimdi bir takım insanlar var kimse tam ne yaptığını bilmeden böyle bir oluşum oluyor. Niye? Çünkü dışarıdan birisini getirelim. Bir kere oradan başlıyor kabahat. Bir kere bunu biz yapacağız ilkesini koymak lazım. Dışarıdan danışman getir. Dışarıdan danışman olarak kısa sürede de buraya çok daha parlak insanlar gelebilir. Danışmansız, dışarıyla ilişkisiz, tamamıyla buradaki insanların kafalarından çıkmış bir şeyi savunmuyorum. Ama ben bunun tartışılması, eğitim yönünün olması, bir takım gençlerin atölyelerine gidilmesi ve onlarla tartışılması, ben şu anda Türkiye'de bu yapılan eleştiri ve tartışmaların çok az yapıldığı kanısındayım, çok az. Venedik için dördüncü ay hâlâ büyük tartışmalar oluyor. Biz şu noktaya geliyoruz; işte, adam geldi, adamda fazla kabahat yok, kabahatlı var mıdır, o da yok, olsun da görelim falan. Bu bienal de biter ve bu anlayışla siz de alternatif konseptlerinizle kalırsınız. Bunu da bir gün hayata geçirirsiniz.

J.E. Ama ben bienali görmeden konuşamam.

Ö.U. Ben havayı kötümser görüyorum. Hiç yapamayız, edemeyiz, olmaz, konular şöyle, biz tembelizden, biz yapamayız kadar, adamın da bir suçu yokdan... Benim burada bütün edindiğim izlenim bu konuda son derece dirençli ve mücadeleci olması gereken insanlar bazı şeylerden...

J.E. Ama yok, bizim hakkımızda yanlış interpretation'lar yapma.

Ö.U. Ben öyle bir izlenim edindim.

C.B. O zaman sen de bir sanatçı olarak yeterince bu düşüncelerini eleştirilerini ortaya koymamış olarak ben de seni suçlarım. Koymak için olanaklarımız vardı.

Ö.U. Biz birinci bienalden başlayarak küratör meselesini, birinci bienalde, ikinci bienalde en iyi yerde sorgulanması gerektiğini bir sempozyumda söyledim. Kıyametler koptu. Nedir, küratör nedir, ne demektir, burada nasıl bir küratör olur? Küratörlük...

C.B. Kimdi o?

Ö.U. Mesela Hürriyet gazetesinde ben, 2. bienalde inşallah bu bienal insanları birbirine yaklaştırır dedim. Her bienal biraz daha insanları kamplara, bilmem nelere ayırdı. Zaten küçük bir çevre, hiç etkinliği yok, dışarıya hiç bir gücü yok, o güç de bölündü. Bugün bütün bu eleştirinin, bütün bu hasmane şeylerin dışında düşünme tarzının başlaması lazım. Yoksa hiçbir şey değişmez. Bundan sonra söyleyecek hiç bir lafım yok şimdilik.

J.E. Ama başlat o vakit Ömer. Onun için buradayız.

Ö.U. Ben şimdi söylüyorum TÜYAP içinde, müze için de, bienal için de bu meselelerin nasıl olacağını, biraz bu işin teorisinden, harekete geçebilecek teoriden, yeni terimlerden, düşüncelerden söz edelim diyorum. O alt yapıyı hiç değilse bu tip toplantılar sağlasın diyorum. Bir takım öneriler getirilsin.

A.A. O zaman baştan başlamak lazım. Müzeden bienale, bienalden kavramlara atlamaktansa "Müze nedir?"den başlayalım mesela, bir konuşma konusu olur o. Ondan sonra biz kimiz, neyiz, ne yapıyoruz, hangi ölçütler içindeyiz?

Ö.U. Doğru.

J.E. Türk sanat kimliği nedir Türkiye'de?

A.A. Sonra şunu anlamak lazım bence, şu anki gençlerin tavırlarından yaşam biçimlerinden görüyorum. Mc Donald's artık bizim kültürümüz, ne bileyim Levi's bizim kültürümüz artık bunlar. Bütün bu oluşumlar içinde nereye doğru gidiyorlar, ne yapıyorlar; hangi eğilimlere kendilerini yakın hissediyorlar? Bütün bunların da belki önceden konulması lazım ve bu anlamda da gerçekten tuval resmi, pentür ya yapmıyorlar, ya yapamıyorlar veyahut da gördüğümüz gibi yine çok alakasız şeyler yapıyorlar ve kötü. Eğilim tamamen objelere ve yeni malzemelere doğru kaymış vaziyette. Gençliğin yönelimi bu.

Ö.U. Bu gayet basit. Çünkü Türkiye'nin müthiş bir çağdaş olma hırsı var. Öyle bir arzu var. Bunu yaşamında, her şeyinde bütün ülkenin sosyolojisinde görüyorsun.

C.B. Batılılaşma, ama bu yeni değil ki Ömer. Daha Orta Asya'dan gelirken burnumuzu çevirmişiz Batı'ya. Bütün amacımız hep Batı. Bir tek yakın dönemde bir doğu var. Onun dışında hep batı seferlerimiz var. Bu bizim kültürel mirasımız. Bence tarih kavramına böyle bakmamız lazım.

Ö.U. Zaten ben buna karşı değilim. Buna karşı olmak ya da olmamak diye bir durum da olamaz. Bir olguysa bir olgudur bu. Yani buna karşı olursun, kendi hayatını öyle kurarsın, ben bütün bunları tanımıyorum dersin. O zaman ilginç bir tip de olabilirsin. O ayrı, öyle ilginç şeyler yapan adamlar da olabilir Türkiye'de. Bütün bunu reddeder, bütün batıyı reddeder. Ama ben öyle bir adam değilim. Zaten batıda yaşıyorum. Yarisini hiç değilse. Fakat bu batıyla ilişki ne merkezde. Diyelim ki mesela Ali'nin tespitini ele alalım, gözlemine. Şimdi Gençler obje yapıyorlar. Niye gençler obje yapıyorlar? Çünkü gençler çağdaşlaşmak istiyorlar yani çağdaşlığa doğru, çağdaşlığı o sanıyorlar. Burada yine mesela aynen bizim yıllardır gördüğümüz olaya benziyor. Dışarıda ne yapıldığı, biraz buraya gelmesi, biraz anlaşılması, vasat bir kalitenin yakalanması 10 sene. 5-10 sene bir zaman farkı var. Burada iş böyleyken dışarıdaki mutfaqlarda başka şeyler pişiyor ve başka şeyler çıkmaya başlıyor. O zamanın gençliği göreceksiniz ki bambaşka eğilimlere yönelecektir panik-le. Mesela diyelim ki Fluxus'un eşya estetiği, obje olayı, bu 1970 Avrupası. Bunun üzerinden bir sürü şey geçti. 1970 Avrupa'sının bazı şeyleri o buraya geldi. Şimdi onlar tabii şunu keşfediyorlar, Duchamp'ın meşhur lafı "her şey sanattır". Bu her objenin sanat olması, ready made kavramı, bizimkilerin obje kullanması, objeyle bir takım tasarımlar yapması haline dönüşüyor. Bu olay dışarıda bir taraftan yeni figürasyonla yahut 'body art'la, başka bir takım yaklaşımlarla hatta daha fazla kişisel olmayan sanat, dolaşan sanat, bir yerde durmayan sanat, dağıtılan sanat, mesela çeşitli düşüncelerle; bu da 5 sene sonra göreceksiniz ki, buradaki bir takım insanlar bu sefer buraya doğru gidecekler.

Ama bu doğal değil mi?

A.A. Şunu söylemek istiyorum. 80 sonrasında gelişen ülkenin sosyal ve ekonomik oluşumu bizi öyle bir yere getirdi ki batının 60'larda yaşamış olduğu tüketim toplumu, işte plastik objeler, şunlar bunlar, her şeyin burada var olması; burada çok yakın bir tarihte oldu. Aşağı yukarı 6-7 senelik bir hikâyesi var bunun. Dolayısıyla bu yaşamın içinde olduğu için onlar doğrudan doğruya buraya geldiler.

C.B. Yani Lhote'un taklidinden farklı bir şey.

A.A. Dolaşım değiştikçe onlar farklı bir şekilde buraya gelecekler. Televizyonlar, radyolar, dergiler daha hızlı ulaşıyor artık eskisine nazaran.

Ö.U. Ama burada şu kayboluyor 'Local génie' nerede? Buranın genie'si, benim araştırdığım bu.

C.B. Bir de çok önemli bir şey var. Pentürde gencin candan duyarak öğrenmekle denemek arasında kapılabileceği hiç bir taban yok. Şu anda bir boya ve tuvalle uğraşan çağdaş bir ressamın çıkıp da Türkiye bu anlamda çok heyecan verici şeyler üretmekle meşguldür diyebileceğini sanmıyorum. Bu sadece sığ ve saf bir görüş olabilir. Hiç bir genç artık ne hocalarını, ne TÜYAP'taki fuardan, ne sergilerden bir heyecan duyup da o alanda çok farklı yeni şeyler üretebilme olanağına sahip değil Türkiye'de. Son derece iddialı laf edebilirim ama, pespaye, felaket işler üretiliyor Türkiye'de. Hangi genç buradan bir ivme bulabilir kendine? Hangi genç bunun öğretisi üzerine, bakın, öğretim kurumlarındaki hocaların yaptığı işe bakın. Öğretime bakın. Hangi genç bundan ben bu alanda bir şey yapayım der. Hayır, böyle bir şey mümkün mü?

Ö.U. Bu bizi şuraya getiriyor 1960'lardaki tartışmalarda Akademi hocaları boyanın burada geçmiş olduğu olmadığını, boyanın burada yapılamayacağı, biz sanatın boya dışı olduğunu söylüyorduk o zamanlar. Hep bunlar yazılmıştır, o zamanki metinlerde var.

C.B. Demek ki hâlâ çözülmemiş o sorunlar Türkiye'de.

Ö.U. O zaman da iddia öyleydi. Türkiye boyaya 19. yy sonunda girdi.

C.B. Hayır, ben onu söylemiyorum.

Ö.U. Hayır, hayır. O mantığın normal devamı şimdi bu oluyor. Nasıl boya diye ayrı bir estetik yok, boya diye bir olay yok.

C.B. Olmaz olur mu? Var. Boya değil, tuval diye bir olay vardır, son derece belirleyicidir. Ben bunu kullanıyorum diye herkes, kızılıyordu. Gerçekten sosyolojik anlamda belirleyicidir, siyasal anlamda, ekonomik anlamda belirleyici bir olaydır tuval. Tuvalin anlamı odur. Market olayının ilk başlangıcıdır tuval. Niçin tuval üzerine yapılmış diye düşündüğün anda tuvalin son derece belirleyici adı var, bu kavramı var. Adam duralit üzerine de yapar önemli değil. Markette onun fiyatını da belirlemişlerdir. Niçin yani adam gider Fransa'da 8F istediğinde bilir ki onun ölçütü vardır. Figür yapılacak tuvalin ölçütü vardır.

Ö.U. Ama çok geçmiş bir şey.

C.B. Ne geçmişi, hâlâ geçerli. Markette santimetre karesi düzenlenir.

Ö.U. Geçmiş bir şey. Amerikan sanatında ne F3 var, ne F16 var, hiçbiri yok.

C.B. Ama o heyecanı verecek hangi boya yapılıyor da Türkler buna baksınlar. Yani ben enstalasyon yapılıyor diye kızmaktan veya karşı çıkmaktan ziyade bu çocukların açmazları nerelerdedir? Bu sızıyı duyarken aslında bu olayın meselesi nedir deyip doğru düzgün hocalar olması gerekiyor. Çünkü gençlik bunun sızısını duyuyor ve ben bunu deneyeceğim diyor. Kim buna engel teşkil edebilir ki? Kimse edemez. Ama yapılacak şey şu: Eğitim kurumlarında olsun, dışarıdaki aktivitelerde olsun bu gençlerin bu sızısına yanıt verecek, bu işin doğrusu böyledir, bu iş şöyle sağlıklı yapılır bunun anlamı şudur, bu bununla oturur, bu sandığı açıp da objeleri alıp bir araya getirmek değildir. Nedir enstalasyon? Niye yapılır? Bunun anlamı nedir? Bütün bunları tartışmalarını sağlayacak zemini oluşturmaktadır. Bunun bir eğitim haline gelmek zorunluluğu vardır. Bu da çağdaş kurumlarıdır ve dediği gibi Jale'nin, Aristo'yu da, Baudrillard'ı da, Lyotard'ı da öğrenmekten geçer. Ama tabii çocuk da "Ben efendim, Lyotard'ı

öğrendim de bunu yaptım" değil. Ama onun eğitimini verecek kurumlar, kesinlikle bunlardan haberdar insanlarla ilişki kurmak zorundalar. Çünkü bunun sızısını çekiyor bu bütün ülkede bu.

A.Â. Talep ediyorlar bir de.

C.B. Talep ediyorlar tabii. Ben bunu yaşıyorum, biliyorum. Çocuklar bunun üzerine börek gibi tezler, geçen gün geldi böyle bir doktora teziydi, kavramsal sanat üzerine yazılmış. Kaim kaim, börek gibi inanın. 400 sayfalık tez hazırlamışlar. Bu bir sızı.

Ö.U. Börek getirse daha iyiydi (gülüşmeler)

C.B. Senin için börek getirse daha iyiydi. Ama demek ki insanların böreğe ihtiyacı yok. O kalınlıkta araştırmalı teze ihtiyacı var. Değil mi?

Ö.U. Ne bu araştırmalara karşıyım...

C.B. Karşı değilsin ama deminden beri söylediğin olay da bu oluyor. O zaman belirle çizgini.

J.E. Demek ki sorunlar çok temel. Eğitim sorunu, genel kültüre olan ilgi sorunu.

C.B. Buna istersen akademik, istersen daha dışarıda sanatsal anlamda

J.E. Eğitim sorunları, eğitimde çözümlenmedikçe bu sadece sokakta çözülmez. Hele Türkiye'de o kadar çok eğitim kurumu açıldı ki son günlerde. Buna karşı istediğimiz kadar biz dışarıdaki bazı konuşmalardan, ta Diyarbakır'a kadar güzel sanatlar fakülteleri açılınca gerçekten bunları eleştirmek lazım ve bunlara yön vermek üzere. Ama hepimiz gidip oralara... Yani çok da fazla buluşmak da istemiyoruz.

C.B. Tabii, tabii.

Ö.U. Şimdi benim burada eğitim konusunda söyleyecek hiç bir şeyim yok. Çünkü benim eğitimle alakam da yok.

J.E. Ama Ömer, bu çok eğitimle alakalı bir şey.

Ö.U. Şimdi bazı sanatların çıkışını biliyoruz. Nasıl bazı sanatlar çıktı. Mesela bir Amerikan sanatının ortaya çıkışı... Şimdi Amerikan sanatı eğitimin dışında Amerikalı sanatçıların bir araya gelip uzun uzun konuşmaları bunun da faydası oldu. New York ekolünde. Ben size bir kitap getireyim.

J.E. Eh, ama o muhakkak. Ben onu çok yakından biliyorum ama bütün o adamlar hepsi belirli kurumlardan geldiler.

Ö.U. Belli kurumlardan gelmeyenler de var. Yaratıcı sanatçıların belli kurumlardan gelmesi gerekmiyor, öyle bir şey yok.

J.E. Hepsi de hocaydı. Biliyor musun?

Ö.U. Ben de biliyorum. Ben oradaydım. Yani şimdi De Kooning'in, bütün New York ekolünün hocalıkla falan alakası yok. Eğitim başka bir olay. Ben Amerika'da eğitim görmüş bir kaç...

C.B. Ama sadece Akademi'de olmaz eğitim. Onu demek istiyorum. Bunlarda işte göçmen sanatçılar diye...

Ö.U. Şimdi Amerika kendi özelliğini aradı. Bakın ben burada size başka bir şey göstereyim. Aynı kitapta Duchamp'ın filan yapıtları var.

C.B. Mesela bu da Avrupa'dan gelmiş şeyler yaptılar işte. Onların da en büyük kompleksi belki Avrupa sanatına karşı.

Ö.U. Alakası yok. Bir dakika müsaade ederseniz. Mesela ekspresyonist, abstre ekspresyonist, New York ekolünün çıkışında bütün bu adamlar

J.E Hans Hofmann, New York'ta o önemli stüdyo, orada ders verdi.

Ö.U. Bir dakika müsaade edin.

J.E. Pollock onun öğrencisi, Hans Hofmann'ın öğrencisi.

Ö.U. Hoffman da var, De Kooning de. Avrupa bitmeyi biliyor 50'li yıllarda. Biz resmin bitme noktasını bilmiyoruz resmin diyorlardı ve bütün bu tartışmada aşağı yukarı en can alıcı noktası orası. New York ekolünün toplantıları, 3 gün sürmüş, bütün bu bildiğimiz isimler var. Bitmişlik meselesinin yanlış olduğunu, bitmemiş olmanın Amerikan sanatının özelliği olduğu gibi bir kaniya varıyorlar.

C.B. Ömer, ben kaçmak zorundayım. Hoşçakalın.

J.E. Bu çok önemli olabilir ama 1950'lerde sanatın akımları o şekilde oluyordu. Bugün böyle olmuyor. Konsensüsle, oturup konuşmakla olmuyor. O 50'lerin tavrıydı. Avrupa'da da aynıydı. Kobra grubu da aynı şekilde 1948'de Kobra.

Ö.U. Biz bir grup kuralım demiyoruz Jale. Buradaki sanat yapan arkadaşların birbirleriyle o kadar müşterek noktaları yok zaten. Bizim burada grup kurmamız için yaratıcı 5-6 sanatçının olması lazım zaten. Özelliği olan adamların olması lazım zaten. Ben burada Kobra hareketi yahut New York ekolünü kuralım demiyorum. Ekol nasıl kurarsın? Beş tane birinci sınıf sanatçı var aralarında. Ben burada, maalesef Canan gitti, burada sorun şu, tuval meselesi bitmiştir, renk meselesi yoktur, renklilik ölmüştür diye bir anlayışla; Türkiye'de gençler eşya seviyorlar, biz tüketim toplumuyuz, o yüzden dışarıdaki eşyaları alıp bunları yapmaları normaldir ve böyle yaparlar. Bunun bir alternatifi, bir gelişme yolu yahut bunun karşısında plüralist görüşler olmazsa orda aynen, ben size burada kehanet göstereyim, hiç bir özelliği olmayan kendilerini çağdaş sanan, modernizmi bir çeşit, kaçınıcı modernizmse, onu yakaladığını sanan insanların yeri olur. Onların yaptığı bir takım sergiler de buraya gelen adamlar tarafından bazıları konur ve o adamlar da orada kalırlar. Onların yaptıkları sanat buradan hududu geçmez. Geçerse de belli maksatlarla belli şeyler için geçer bir-iki yerde. Bütün bu meselelerin çok iyi tartışılması lazım. Biz neden dışarıya çok meraklıyız? O zaman diyorum ki ben, New York'ta, Paris'te, Londra'da, Almanya'da bu işlerin hangi noktada olduğunu bilen adamlar da gelsinler, söylesinler. Bu böyle rivayeten de olmaz. Mesela dışarıda hangi eylem yapılıyor? Bugün Dada'nın fonksiyonu nedir? Fluxus ne noktada? yahut bugünün sanatından enstalasyon, video, bod yart, bilmem ne, bir sürü şeyler var. Bunların içinde en eskimişi, en tükenmiş Arte Povera mesela. Yani Fluxus tamamen bitmiş bir olay. Şimdi bu eşyalardan filan bıkkıldığını, dışarıda ciddi her sanat adamının sadece eşya olarak enstalasyonun artık tükendiğini söylüyorlar.

A.A. Aslında, doğrusu galiba şu, cemaatleşmeler başladı artık. Sen de söylemiştin ya bana renk seven renkle uğraşılıyor vb.

Ö.U. Tabii, plüralist bir görüş var, plüralist bir tavır var.

A.A. Ne o bitiyor, ne öbürü bitti. Yani ne Fluxus bitti ne Pentür bitti. Şunu söyleyeyim, örnek olarak geçtiğimiz hafta "La Belle et La Bête" (Güzel ve Çirkin, Paris Modern Sanatlar Müzesinde 1955 sonunda) diye bir sergiye gittim. Amerikan genç sanatçılarıyla ilgili bir sergi. Fluxus objeleri var orada. 94-95 yılında.

Ö.U. Olabilir, ama hangisi, kim yaptı? Tabii gruplar ve...

A.A. Gruplar, cemaatler var. O kesin. Yani artık evrensel bir anlayış hâkim değil.

Ö.U. Ben de onu söylüyorum. Plüralist bir anlayış var. Ben de onu getirmeye çalışıyorum. Zaten oradaki durum da buradaki duruma benzemiyor. Çünkü...

A.A. Şu şekilde benziyor galiba, çünkü onlar şöyle yaptılar galiba, ben konunun uzmanı değilim ama New York ekolü kendi taşralı tavırlarıyla bir sanat geleneğini ortaya koydular. Çünkü onların da bir geleneği yoktu.

Ö.U. Tabii, tabii. Orada çok yakın benzerlik var.

A.A. Yani Pollock'un belki Ernst'le yahut Mason'la ilişkileri filan söz konusuysa ve birdenbire o çarpışma içinde bir şey ortaya koydular bu benziyor, buraya

Ö.U. Orada bir benzerlik var. Üstüne üstlük, buranın bütün bir doğu geleneği de var. Sadece renk geleneği değil.

A.A. Pollock'un da var o doğu geleneği aynı zamanda.

Ö.U. Ama Pollock'un ki, o, kızıl derili meselesiyle tanımlanıyor.

A.A. Ama işte Çin de var, Arap yazısı da var.

Ö.U. Bu Toby var mesela. Duchamp'la konuşmalarda bu Toby Çin meselesinden, Çin espasından filan bahsediyor. Yalnız benim işaret etmek istediğim nokta, bizde meseleyi, Canan gitti, yani tuval bitti, enstalasyon var, enstalasyon bitti tuval var diye bir hale getirirsek

A.A. Yok, "yanlış" olur.

Ö.U. Burada gene de çok büyük çıkmaza doğru gideriz. Çünkü yanlış bir, yani sahte bir çağdaşlık duygusunun yaygınlaşması ihtimali var. Ben çağdaş bir iş yapıyorum diyecek adam, hâlbuki ben bazı şeyleri gördüm, onlar yapılmış işler, onların boya metafiziğinden hiç bir farkı yok. O boya metafiziği bu da eşya metafiziği yeni. Şimdi bu şekilde bir yaklaşım da ve çağdaşlığı bu şekilde tayin etmek de yanlış.

T.A. Zannetmiyorum, hiç kimse enstalasyonu da çağdaş resmi de pase diye tanımıyor.

A.A. Öyle bir şey; hiçbirinde düşünmüyorum. Ama böyle bir anlayış var.

Ö.U. Bu tam dile getirilmiyor çünkü insanlar bunu dile getirmekten çekiniyor.

T.A. Şimdi Ömer, sen de bu çocuklara hak vermiyor musun? Ben de tıpkı Canan gibi düşünüyorum. Hocalarım örnek aldıklarında gençler, o heyecanı, o dinamizmi görmüyorlar. Dolayısıyla yakın çevre onlara bir şey vermiyorsa daha uzak çevreye bakacaklardır. Ama bir de daha başka bir şey var Türkiye'de şu anda, bir gelenekler, yani daha konservatif olmaya başladık. Geçmişimize daha çok sahip çıkmaya başladık. Bir takım insanlar yine enstalasyon yoluyla, kendi geçmişini, kendi yerini, kendi identification'ını tanımlamaya çalışıyor. Dolayısıyla çok ilginç bir uzağa bakma ama bir de yakına bakma oluyor. Bunu o kadar olumsuz karşılamayalım. Ve ben inanıyorum ki belli, ben bir ressamım tamam mı, belli bir noktada bu olaylar öyle bir yere gelecek ki, içimizden bazıları çok iyi sanat yapacak. Ama şu noktada Türkiye'de sanat kokuyor. Genel olarak

A.A. Genel olarak o çok uzak gibi olan şey aslında en yalandan daha yakın hale gelmeye başlıyor.

T.Â. Evet, evet öyle olacak, doğru. Yani ümitsiz değilim ben o konuda.

A.A. O, işlemleri filan düşünün aslında.

T.A. Ben Müslümanlık hikâyesinde, fundamentalizmde daha ümitsizim. Ama Türk sanatında değilim.

Ö.U. Şimdi bakın, evet o zaman söyleyecek bir şey kalmadı.

T.A. Yani şu anda görüyorum. Sizin gördüğünüzü o kadar yakından görüyorum ki.

A.A. Pesimistlik öbür tarafa geçti.

Ö.U. Hayır, ben pesimist değilim. Ben belli kavramların donmakta olduğu ve kötü, yani şimdi şey meselesi yanlış, gençler eşyayla meşgul oluyorlar ve iyi oluyorlar diye söylemek yanlış.

T.A. Hayır o yanlış, onu demedik.

Ö.U. Şu da yanlış bence, bir sanatı gençlere dayamak da bir tuhaf mesele, yani biz yapamadık gençler yapacak gibi.

T.A. Yok, hiç öyle demiyoruz.

Ö.U. Yok gençler böyle ciltlerle tez getiriyorlar, yok şunu yapıyorlar, bunu alıyorlar filan. Bunlarla tamamıyla başka türlü bir metafizik başlıyor.

A.A. Hayır, o kadar etkiliyorlar ki aslında. O bakımdan belki haklısın ama çok etkiliyorlar bizi, o gençler. Bilmiyorum, beni etkiliyorlar yani.

Ö.U. Olabilir tabii siz. Benim gençler için bir kaygım yok. Gençlik bir pasajdır, ihtiyarlık gibi. O da bir pasaj, bir devamlılık, gençlik her zaman canlılık gösterebilir.

T.A. Ama çeşitlilik güzel.

A.A. Ama öyle heyecanlılar ki, o heyecan etkiliyor bir kere.

Ö.U. Olabilir, o heyecan güzel bir şey olabilir. Yalnız tabii o heyecandan sonra dezillüzyon gelmesi ihtimali çok fazla. O tabii çok ağır olacaktır. Çünkü tutacak hiç bir şey yok. Çünkü şeye inanılmıyor, yani bizim sanatımızın en büyük teoremi her zaman şu olmuştur: Biz sanatımız için her zaman bir başlangıç düşünmüştüzdür, sanatçılar. Kimisi için başlangıç aşağı yukarı mesela Beuys'dur bugün bazı adamlar için. Beuys öncesi sanki sanat yok gibi, dünyada sanat yok gibi bir şey var.

T.A. Çok yaşlı olduğumu hissettim.

Ö.U. Yani şimdi göreceksiniz 5-6 sene sonra body art yapan bir Amerikalı'da başlayacaktır sanat. Sanatın bizde tarihleri var, yani 1960'da başlıyor, 70'de başlıyor, 80'de başlıyor.

A.A. Ama tarih bize bunu öğretmiyor mu?

Ö.U. Tarih bize öğretmiyor.

A.A. Hayır, bizim okulda öğrendiğimiz tarih bize diyor ki 1071'de başlar, Cumhuriyet tarihi 1923'te başlar. Yani bu şeyin, bu mantığın içindeyiz. Hep bu mantıktan geliyoruz. Eleştirmek lazım tabii.

Ö.U. Ama işte o mantığa karşı çıkmak lazım. Biz dünyanın en enteresan yerlerinden birindeyiz. Bütün bu alanlar, tabii yalnız burada değil, bütün Orta Asya'sıyla, Kafkasya'sıyla, Asya'sıyla, inanılmaz zenginlikte şeyleri var. Eğer 1920'lerde bir adam kalkıp da Hitit heykellerinin resmini yapsaydı, yani biraz da serbest yapsaydı bu adam belki sanat dünyasında çok ilginç bir "kişi üslubu" koyabilirdi. Ama hiç inanılmadı böyle şeylere.

J.E. Hayır, hayır. Öyle deme. Birçok Türk sanatçısı mesela Abidin Elderoğlu.

Ö.U. Abidin Elderoğlu deme, çok kötüydü.

J.E. İyi olması mesele değil. Sen öyle olsaydı di-yorsun. Yani sen çok, bazı şeyleri de çok kötü değil iyi şeyleri de var.

Ö.U. O zaman mesele yok. Siz yavaş yavaş, siz çok kötümsersiniz, siz istikbalden umutlusunuz, Jale de geçmişimizi parlak görmeye başladı, o halde bienali de yapabiliriz.

J.E. Yok, yok.

T.A. Ömer, ben gerçekten

J.E. Ömer ciddi ciddi konuşuyoruz

Ö.U. Tabii ciddi konuşuyoruz

J.E. O vakit öyle genelleme yapma. Tabii ki eğer biz geçmişimizi de daha doğru dürüst bilmiyoruz ve bir sanatın değer bulması, böyle allahın takdir ettiği kriterlerle olmuyor. Sen bazı şeylere gözünü kapatıp da onun değerli olduğunu bir takım insanlara anlatabilirsen, o bir değer olarak oluştuğu vakit ondan sonra kültürel değerler, öyle, oluşuyor. Bizim de geçmişimizde öyle olaylar var. Değerlendirmesini yeterince bilmiyoruz. Zaten bilmediğimiz için de müzemiz yok. Onun için bu kadar hafife alınacak bir olay değil o.

Ö.U. Değil tabii, hafife almıyorum.

J.E. Bizde de bazı sanatçılar o konuyu irdelediler. Ama Amerika gibi olmadı. Kanada'da da irdelediler ama Amerika gibi olmadı. Kanada'da da irdelediler ama Amerika tanındı dünyada. Bunun arkasında ekonomik, politik nedenler de var. Her zaman biz...

Ö.U. Amerika'da zaten 200 milyon insan var, büyük metropoller var, New York eski bir şehir.

J.E. Hayır, Kanada da o kadar avant garde resimler oldu ki 1950'lerde.

Ö.U. Neyse şimdi Kanada-Amerika meselesini bırakalım. Karışık mesele o.

J.E. Yani hiç duyulmadı bile şunu söylemek isti-yorum

T.A. Kaç tane Kanadalı ressam biliyoruz? Hiç.

J.E. Şunu demek istiyorum, dünyada bu tür olayların yarısı da politikalarla saptanıyor, onu da unutmayalım.

Ö.U. Peki Türkiye'deki akademilerin batı sanatını öğrettiğini, yani sen buradaki Akademi'nin hiç bir öğrencisini 60'lı yıllarda ne Ayasofya ne Kariye müzesine göndermediğini bilmiyor musun?

J.E. Şimdi konu bu değil ama.

Ö.U. Konu bu işte, tam konu bu.

T.A. Kendi müzesine göndermiyor, neden bahsediyorsun. Hâlâ kendine bağlı olan müzeye talebeyi göndermiyor.

Ö.U. Ama demek ki; Türkiye devamlı belli bir- şeye hipnotize oluyor. Bizim garip bir toplumsal özelliğimiz, bir noktaya hipnotize oluyoruz. Bu daha çok batıda var olduğunu sandığı bir illüzyon ve sonra yavaş yavaş onun öyle olmadığı, onun arkası, onun geleceği. Ben, 1955 yılında New York'tayken,

Amerikan soyut sanatını görüyordum. Fakat Amerikan Pop Art sanatı da çıkıyordu. Ben geldiğimde Pop Art'ı görmedim. Ben Avrupa'da Pop Art'ı gördüm. Biz çünkü yeterince Amerika hakkında bilgisi olan, benim de iletişim kuracağım adamlar yoktu; yahut ben bulamadım, olmadı. Bugün iletişim daha büyük, o gerçek, kabul. Daha büyük bir şey var, ama bu seferde eleştirel zekâ Türkiye'de tam yerini bulmuyor. Her zaman ya çok karşı ya çok onun tarafından olmak gibi bir duruma geliyoruz. Şimdi, mesela, ben, enstalasyona niye karşı olayım canım, ilginç bir enstalasyona? Tabii varım, yani. Benim için problem değil. Birisi şöyle anlatıyor, Duchamp'ın çocukları, Picasso'nun çocukları. Olur mu canım böyle saçma şey? Picasso'nun çocukları ne demek? Boyayla uğraşan, renkle uğraşan her adam Picasso'dan mı geldi? Burada işleri bir çeşit sloganlar haline getirmek ve basitleştirmek son derece yaygın. Durmadan ben konuşuyorum, siz de konuşsanıza. Ben kesiyorum artık. Sonra yarın rengin gittiği nokta, ışınlar, yeni ışın ötesi, şunlar bunlar gelmeye başladığı zaman ki eli kulağında. Mesela bugün yepyeni renkler imal ediliyor dışarıda; endüstriden çıkan renkler. Bu adamlar ne yapacaklar? Renk sürülmüş büyük satırlarla karşılaştıkları zaman hayretler içinde kalacaklar. Artık elin sanata girmesi bile yasaklanmaya kalkıldı. Böyle acayip eşya estetiği bu noktaya kadar geldi. İlla ready made olması lazım, elle hiçbir şey yapılmaması lazım.

A.A. Bir şey yanlış anlaşıldı galiba.

Ö.U. Şimdi bu iş tamamıyla çığırından çıkardı. Şimdi renkli bir satır üzerine bilmem ne çaktığı zaman bir adam o zaman hayretler içinde kalıyor buradaki, hani o yoktu filan. Burada illa böyle bir şey bekleniyor. Şu bitti, şu var.

A.A. Bir şey yanlış anlaşıldı galiba gençlerden bahsederken. Demin ben tüketim toplumundan bahsederken herkes de bunu yapıyor demek istemedim aslında. El becerisi yapan mesela seramikçiler var. Seramikçiler kendi fırınlarından çıkarıyor bunları.

Ö.U. Tabii, kendisi ready made yapıyor mesela.

A.A. Sonra heykeltıraşlar var. Bunlar herhangi bir objeyi alıp buraya koymuyorlar. Ama o yaptıkları işleri bir düzenleme alanında yahut yerleştirme şeklinde gerçekleştirmeye çalışıyorlar. O kesin.

Ö.U. Olabilir. Ben tüm bu şeylere, tavırlara benim sevgim de var. Ben 69'da pentüre karşıydım. Pentürdü adı, boyaya karşıydım. Şimdi bugün biz boyayı ve rengi savunuyoruz. Bu sefer öbür tarafa geçti. Türkiye dışarıdaki çizgi takiben sanıyor.

A.A. Yalnız olay tam da dışarıdakini takip etmekten çok -ben şuna inanıyorum ki buradaki bir takım güç bileşkeleri öyle bir takım şeyler yapıyor ki - onları buraya doğru çağırıyor. Yani televizyon olsun, medya olsun. Çok seyahat ediliyor, bugün insanlar çok yer görüyorlar. Dolayısıyla onlar, bunları kendi malları, kültürleri olarak görmeye başlıyorlar. Yani bunlar yabancı diye bakıyorlar, taklit diye bakmıyorlar. Benim malım diye düşünüyorlar bunları.

Ö.U. Evet bu tabii ki hayatta hiç bir şey tekrar değil. İlla ben boyada yapılmış hataların, Türkiye'de, illa bugün dışarıdan etkilenmekte, illa aynıyla tekrarlanacak kanısında da değilim işin doğrusu.

A.A. Değil yani bir yöntem alıyorsa, yöntem alıyor, evet.

Ö.U. Yalnız arada fanatizme girilirse, eşya estetiği tek bir yol gibi görülürse o zaman çok yanlış. Benim için yazdığı yazıda benim formlarımın ready made olduğunu iddia ediyor. Çünkü onlar bir yerde duruyor, ben bazen onları alıp koyuyorum. Ready made'i kendin yap, kendinin yaptığı ready made meselesi filan da var yani. Burada kavramlar çok kompleks, birbirleriyle etkileşim var. Anti art'la art, ikisinin karşılıklı birbirini desteklediği bir dünyadayız.

A.A. Hatta öyle ki, bugün hâlâ bir takım objelerle çalışan yahut seramik objeleri üreten insanlar şu anda o boyanın, pentürün de eksikliğinin endişesini yaşıyorlar, onu hissediyorlar. Çok boş bırakıldı meydan diye söyleyenler de var.

Ö.U. Bu söylediğin çok ilginç.

A.A. Var.

Ö.U. Bu şimdi dışarıdaki dialektiğin.

A.A. Dışarıyla ilişkisi olmayan insanlar üstelik bunlar.

Ö.U. Olabilir. Biraz da sen konuş.

T.A. Sanatla ilgili söylediğin şeyler çok önemli. Biz bunları her bir sergide izliyoruz. Resim adeta bir karikatür gibi yapılmaya başlandı. Yani sanatsal bir olay sanata ulaşmadan yok olmaya başladı. Ben gençlerde, jürilerde bulunuyorum, biliyorsun Günümüz Sanatçıları ile çok yakından ilgileniyorum, her bir geleni görüyorum. Çünkü çocuk çok doğal olarak gördükleriyle, yakın çevre yahut uzak çevre, ilgileniyor. Yapılan şeylerin cazibesine kapılabiliyor, yeterince resim yapmıyor, parası yok. Yani bir resmin üzerine on tane resim yapıyor. Bunları yaşamıyor muyuz? Yani on tane resim yapmış, bu çocuğun fikri neymiş diye bakıyorsun gençlere, 30 yaşında adam bile bir resmin üzerinde on tane ayrı düşünceyi üretiyor. Yok, ekonomik bir sorun. Yeterince kâğıt üzerine çalışmıyor. Mesela Güler yüz, girermiş, kâğıt üzerine çalışın dermiş. Çocuk aynı şeyi on kere yapıyor ama değişik şeyler üzerine yapıyor, bir sonuca geliyor. Şimdi burada acaba akademik eğitimi; eğitim, eğitim diye eleştiriyoruz. Hocalar ilgisiz, gerçekten ilgisiz. Hocalar da yanılmış, öğrenciler de o hocalarla çalışınca ne alacaklar. Bak yani, koşullar; doğal koşulları biliyoruz. Çocuklara heyecan verecek hoca yok, maddi koşullar, sorunlar.

Ö.U. Eğitimdeki sorunları bilmiyorum. Ben hiç bir zaman yaşamadım.

T.A. Çok kötü. Ben resim dersi vermek istemiyorum. Teori dersini tercih ediyorum. Çünkü hiç olmazsa kafaca çocuklara dalar, bilmem neler...

Ö.U. Fakat mesela diyorsunuz ki, Beuys'un talebeleri Almanya'da, tuval yaptılar. Bazen bir hoca yaptığı şeyi...

T.A. Hoca çok önemli.

Ö.U. Tabii, Beuys'un çok ilginç bir tavrı var. O adamlarla o tip talebeleri Düsseldorf'ta ateşleyebildi.

T.A. Şimdi hocalarda iş yok.

Ö.U. Ama adam der ki benim yaptığım doğrudur, bir tek estetik var derse, Türkiye'de çok tuhaf bir yere geliyor o zaman. İşte, hoca da talebeyi yoruyor, talebe de hocayı yoruyor, aynı zincirin üstünde gidiyor.

T.A. Aynen öyle gidiyor. Sonuçta o zaman eğitim ve hoca hiç bir heyecan vermiyorsa çocuk farklı çevrelere bakacaktır, bienale bakacaktır, dergiye bakacaktır ve içerik olmadan, biçim olarak onu algılayacaktır. Artık bir şeyler, onun doğrultusunda yapacaktır ve çocuğun da başka seçeneği yok gibi geliyor bana. Yani düzenlemeden bahsediyorsun, biraz evvel çok güzel söyledin Ali. Ben bir düzenleme yapıyorum ama ben bir ressamım. Yani bir metalin üzerine çalıştım, metalin bir algılaması var. Uzun ince şeritler yaptım. Ben ne yapıyorum? Ben mekânla ilgili bir çalışma yapıyorum. Ama resimden vazgeçmeden yapıyorum. Ama ben, bunu bilecek kadar da yaşlıyım, olgunum. Çocuk onu bilmiyor. Baktım mesela, Canan'ın anlattığı çok heyecan verici olaylar vardı, o sergi çok iyiydi.

A.A. Genç Etkinlik.

T.A. Genç Etkinlik. Ama bazısı dekordu. Yani çok beğendiğim bir iki sanatçının kendisine de söyledim.

A.A. 200 küsur kişi vardı.

T.A. 260'mış. Bunların içinde iyi olanlar da vardı, kötü olanlar da vardı. Bizim sorunumuz bence resim mi yoksa enstalasyon mu değil. Sanat mı değil mi'yi tartışmamız lazım. Bence bu PSD'nin yaptığı olay çok doğru. Gençlere yönelik etkinlik ama nereye gidecek yani.

Ö.U. Burada bence sorun gençlere yönelik bir çalışma mı var, ayrı bir olay. Yan' gençlik meselesi değil. Türkiye'nin kendine özgü bir dünyası olmalı. Adamlar yetiştirmesi gerekiyor.

T.A. O adamlar...

Ö.U. İlla, yerellik evrensellik meselesi, iyi tartışılması gerekir. Yerel dehanın, yani genie local'in ortaya çıkması gerekiyor.

A.A. Ama işte orada, demin Tomur Hanımın söylediği o uzak olan yakınlaşıyor dedi ya orada bir paralellik var. Ben öyle algılıyorum.

T.A. Biz hiç bir zaman, Amerika'da da yaşasak, Fransa'da da yaşasak işte, Fas'ta da yaşasak; biz Türk'üz kardeşim. Bir sürü etkileri alırsak alalım. Almamız da çok doğaldır, kimse unu yasaklayamaz. Ama bir notada bir şeyleri yapma dürtüsü.

Ö.U. Aynı laflar pentürde uzun süre söylendi ama enteresan bir şey çıkmadı.

T.A. Yeterince dahi değilmişiz. Yeterince onu alıp çıkartamadık.

Ö.U. 1960'ta da problem bunun başka türlüydü. Orada da bizde pentür yok, dışarıdan almaktayız, o yolda devam edelim, ondan sonra onu da yakalarız filan fendi.

T.A. Ne isterim biliyor musun? Yakında...

Ö.U. Ama böyle tartışmalar oldu, ben bunları çok iyi hatırlıyorum.

T.A. Yakında bir minyatürcü çıksın, mesela, güzel güzel modern minyatürler yapsın. Kimse yapamadı onu.

Ö.U. Konu minyatür meselesi değil.

T.A. Türk dili diye bir şey var mı?

Ö.U. Efendim, bütün bir imaj dünyası

T.A. Allah aşkına, bizim okullarımız Fransız sis-temi üzerine kurulmuş, bizim silahımız bilmem nereden alınmış, ilk topun nereden getirildiğini biliyorsun, ustayı getirmiş, yaptırmış. Bizim gerçek Türk olduğumuz ne var ki? Bizi mi sanatımızın

Ö.U. Türklük meselesi değil, coğrafyadan bahse-diyorum ben.

A.A. Bu şey değil, demin örnek verirken New York ekolünde...

T.A. Almanya...

A.A. İşte, Fransızlar, Almanlar geliyorlar oraya, etkiliyorlar.

Ö.U. De Kooning Hollandalı, işte, hem birinci nesil.

T.A. Öyleyse ulusalcılık hiç önemli değil. Değil mi yani?

Ö.U. Hayır, ulusalcılık şeklinde programa alınırsa çok yanlış olur.

T.A. Çok yanlış.

Ö.U. Ama öyle yapılmaması gerekiyor. Bunun devamlı tartışılması lazım. Ben bu tartışmaları bu paralelde düşünüyorum.

A.A. Yani, şu toprakta ne var şu an bunu iyi saptamak lazım.

Ö.U. Yani bu Türk'lük meselesi değil.

A.A. Değil tabii, Bu toprakta ne var, dilde ne var? Heidegger'in sorunu belki.

Ö.U. Ahmet, hadi fikirlerini söyler misin?

A.S. Ben bir şey demeyeceğim de, ben tabii ortamın pek dışındayım.

T.A. Biz uygulamasını biliyoruz yalnız.

A.S. Siz tam içindesiniz, Ali de yavaş yavaş içine girdi. Sergilere de katılıyor değil mi, Emre ile birlikte. Ben daha kendim için, arada sırada resim yaptım hep. Resim üstüne çok düşündüm. Felsefe açısından, sanat tarihi açısından, estetik açısından yöneliyorum resme. O konuda bir şeyler söylemeye çalışıyorum. Bugünün de sanatını izlemeye çalışarak. Ama yine tabii ortamları çok iyi bilmeyerek. Onları biraz öğrenmek de istiyorum, git gide aslında. Mesela şu andaki tartışma, daha önceki duyduğum tartışmalar, TÜYAP'ta konuşmuştuk Ömer Uluç vardı, Sezer Tansuğ, Mithat Şen vardı. Daha başka res-sam arkadaşlarımdan da duyduğum kadarıyla ilginç bir gelişme de var, anladığım kadarıyla. Basitçe, uzaktan bakıldığında bu şey gibi geliyor ve aslında bir yanılsama bu konuda, uzaktan baktığımda. Artık da bakmamayı düşünüyorum, çalışmalıyım. Sanki "enstalasyoncular"la "tuvalciler" arasında bir çatışma durumu, bunun içinde biraz da ticari meseleler de var gibi bir şey sunuluyor aslında yüzeysel olarak, ya da ben yüzeysel bakarak öyle algılıyorum. Belki de yanılıyorum belki de birazcık yamıyorum. Ama, yüzeysel olduğunu da kabul etmeliyiz.

T.A. Yüzeysel.

A.A. Böyle bir şey var galiba değil mi? Yüzeysel bir görünüm var mı? Ne dersiniz, yanılıyor muyum? Böyle sanki, bienal için bile söz konusu gibi.

Ö.U. Bence var.

A.S. Enstalasyoncular derken bir sürü şeyi de onun içine alırsak daha böyle bir 60'lı, 70'li yıllarda ya da o yıllardan sonra çıkan bazı akımların Türkiye'deki bugünkü yankılanmasıyla ilgili, ondan bir etkilenme söz konusu ve burada bir tavır alma, sanki sanatı başlatmak, oradan başlatmak geriye saymak. Bir tavır alma görüntüsü sunuluyor bana. Ama tabii bunun içinde çok farklı nüanslar var, başka şeyler var. Derinde daha başka sorunlar var. Türk sanatçısıyla ilgili sorunlar var sanırım. Dünya sanatının gelişmesiyle de ilgili sorunlar var. Bu kadar basit olmadığım sanıyorum. Bunun karşısında şunu da kabul etmeliyiz bence, Ömer Uluç da onlardan biri Türkiye'de tuval konusunda, renk konusunda yetişmiş artık dünya çapında sanatçılar var. Burada ben Ömer Uluç'u daha iyi tanıdığım için, eskiden de gördüğüm için resimlerini. Birkaç kişi var. Hatta daha genç kuşaklardan da ben bazı isimler görüyorum Mithat Şen ilginç geliyor bana. Bir yazı yazdım onun denemeleriyle ilgili. Çünkü git gide deneysel bir tuval resmi yapmaya yöneliyor ve aslında bence ilginç sonuçlara erişmekte. Mesela bilgisayarı kullanıyor son zamanlarda. Bilgisayar resme yapmıştı, bir bulut oluşumu ve vücut yitimi, bilgisayar oyununa göre ayrıca o videonun değişik anlardaki temsilleri filan da var ama onun vücutları. Örnek olarak veriyorum Mithat'ı. Ama önceden mesela Yavuz Tanyeli'yle de bir dostluğum oldu. Bir dergide bulunduk, daha başka sanatçıları da ele alırsak, tuval üzerine de diye özetlersek ayrı kanattan, yine bence Türkiye'de

bir yetkinleşme var aslında, var idi. Belki o gençler de bitmeye başladı, yok olmaya başladı. Belki artık o şeyde bir yorulma var, başka yöne bakış artmakta. Bu da aslında hiç bir şekilde frenlenemeyecek bir şeydir. Bence Ali de öyle düşünüyor. Gençler bunu yapmak istiyorsa zordur biraz bunu frenlemek. Çünkü bu çok genel bir bağlamda yapılan bir şey. Tam bir kararla da olmuyor bu artık. İtilmekte olunuyor buna. Buna tavır almak için de bunu üstlenip karşı çıkmak, bir boyut istiyor. Hem bunun içinde olup, hem buna karşı çıkıp, bu bir gencin boyutunu aşan belki araştırma halindeki bir gencin boyutunu aşan bir durum aslında ve zor. Ama şunu ben bir kere acquis derler Fransızca'da, elde edilmiş olan, elde bulundurulmuş olan. Türk resminde başka isimler de, siz de biliyorsunuz aslında, yetkinliğe erişilmiş aslında bence tuvalde ve o da modern resimdeki tuval üzerine resmin gelişmesinden çok da uzak kalınmamış, ona da uyularak yetkinliğe erişilmiş. Yani daha eski bir döneme erişildi demek istemiyorum. Nasıl bir Ömer Uluç'un da söylediği gibi sürmekte bir anlamda tuval resmi batıda da. Bence ona paralel.

Ö.U. Resim diyelim.

A.S. Rengin o düzeyde, bence şeyler var artık, ben onu öyle kabul ediyorum. Hâlbuki enstalasyonlarda daha büyük bir bocalayış, daha büyük bir arayış hali var. O da çok enteresan bir şey. Bence oradan da bir şeyler çıkacak bir şekilde. Belki onun süreci başka türlü, belki ben göremiyorum aynı şekilde, belki, var, ben göremiyorum. Ona da çok açık olmak lazım tabii. Ama o yüzeysel, o karşıtlık durumu. Bir de işin içinde böyle galerilerle filan para meselelerinin de sokulduğunu sanıyorum. Ya da söylemde var bu; yüzeysel görüntüde var bu, bu çok rahatsızlık verici bir şey. Belki de tedirgin ettiğini de; belki burada buluşuyoruz. Ben bunu hissediyorum.

Bu bienal meselelerinden de bir şeyler öğrenmiş oldum. Fulya ile benim tanışıklığım var o da üzerine çalışmış bir zamanlar. Biliyor benim sanat tarihi ile ilgilendiğimi, bu tip şeyler yapmak istediğimi. Benden de metin istedi bienal kataloğu için. Biraz konuştuk da, yazdım ve yayınlanacak metin. Ama tabii çok genel olarak, onun için de biraz sözü aldım "dil" konusuna değinerek dilin şu an renk kullanan, tuval kullanan sanatçı için bile kendini, yapıtın ifadesinin dışında kendini, yapıtla; yapıtla ilgili olarak da kendini anlatırken ki ifadesinde dil söz konusu tabii, dilsiz olmuyor. Ya da birisi mesela Ömer Uluç üstüne yazarken, Sezer Tansuğ birisi üstüne yazmışken ya da yazacakken dil var. İlle de dilselliği gerekmiyor yapıtın ki; yapıtlar şu an dilsellik de içeriyorlar zaten. Bu "enstalasyon" akımında var. Yani sürekli metinler de söz konusu. Metin de sergileniyor, metin de var işin içinde, kavram var. Ama bunun dışında pentüre yönelik de bir dilsellik var. Ne, hangi sorun çıkıyor burada karşımıza? Bu dilin kavramları bizim kavramlar değil. Pentür dedik mesela, tuval diyoruz. Bunlar o kadar can alıcı kavramlar değil. Ama bazı kavramlar var ki orada da Türkçe karşılıkları konusunda tartışabiliriz. Mesela bir espas kavramı, space kavramı, Türkçe'de ne diyebiliriz karşılığı mekân da deriz yer de, uzay, uzam. Burada bile bu anlamlarda bile bence bakış açısı farklılıkları var. Ele alış farklılıkları var ve burada bir bölünme başlıyor. Ben bunu saptama olarak söylüyorum, yani bu açılış diye değil. Ama burada sadece mesela figür kavramı bile, beti mi diyeceğiz ne diyeceğiz. Şimdi biçim dersek ayrı bir şey mi söyleriz. Bunun gibi bir sürü çok temel kavramda Çatıya dönüklük, temel kavram, orientasyon kavramı. Ben orientasyon kavramını tersine aldım o katalog yazısında. Orientasyon, buradaki doğudan bir yerde yahut ikinci plandaki, geri ekonomik geri kalmışlıkla ilgili olarak ikinci planda kalmış, yani sanat dünyasında egemen eserler ortaya çıkarmamış, şu an kabul edilmiş çağdaş sanata egemen eserler çıkarmamış toplumların yönelmesi olarak, tamamen tersi olarak ele aldım. Bunun karşısındaki şeyi koydum, kısa bir metin yazdım aslında, biraz özetlemesi zor olacak, onun karşısında kontr-orientasyon dediğimiz şeyi aldım. Yani batılı sanatçıların daha yüz yıl başından beri, hatta daha da önceden beri ama yoğun olarak modern sanatın ortaya çıkışıyla birlikte Afrika'ya, Asya'ya sürekli bakmasını ele alması. Hatta öyle oldu ki, öyle bir örgü kuruldu ki şu an, bu orientasyon dediğimiz şey de yani buradan batıya baktığımızda ya

da Amerika'ya baktığımızdaki gördüğümüz şeyde doğu var zaten. Zaten modern sanatın oluşumuyla orada yerleşmiş doğu var, bir yerde tekrar kendimiz de değil ama bir doğu bakışı orada görüyoruz.

Ö.U. Yahut batı dışı bir bakış

A.S. Bu da bence çok ilginç bir örgü oluşturuyor. Hiç bir zaman bir kesişme olmadığını da söylemek istiyorum ben metinde. Egemen diller ve egemen yerler aslında aynı. Egemen dillerin yeri, egemen dediğimiz yerlerin yeri. Aslında sanat piyasasında etkin olan yerler bunlar; hem ticari olarak hem de tabii eleştiri olarak, dil olarak, dilsellik olarak büyük eleştirmenler, büyük küratörlerin bulunduğu yerler. Böyle bir iktidar sorununa da ben değinmek istedim. Hiç eleştirmek adına filan değil. Böyle bir şey anlatmaya çalıştım. Dil sorunu bence ayrı bir önem taşıyor. Ben şunu da tartıştım, keşke Canan da olsaydı, yani bizim kavramsal dediğimiz sanatçılar kendilerini hiç bir şekilde anlatamıyor, hiç bir şey anlaşılıyor. Türkçe'yi bile zor kullanıyorlar ama Türkçe'yi bilmediklerinden değil, sürekli kavramların Türkçe'sini bulamadıklarından dolayı ve olmadığından dolayı, korkunç bir şizofreni yaşadıklarından dolayı bu kavramlarla ilgili. Bunu da eleştirmek şimdi, bu da zorunlu belki, belki bundan geçmek lazım aslında o ifadeyi de bulmak için. Ama bu ifade ile, mesela o metinlerin Fransızca'ya çevrildiğini düşünüyorum filan, bu sefer bir şey kaybolmuş oluyor, bir şey verilmemiş oluyor, onlara taklit gibi geliyor. Burada tam yansıtamıyorlar onun karşılığı da. Sanki tamamen bir şey almış, onu taklit ediyormuş gibi oluyor. Mesela çok fazla yabancı terim kullanırsa anlatısında böylece karşılıklı bir yanlış anlamaya yol açıyor. Yanlış yansımalar oluyor bence. Yani; bir batıdaki algılanması Türk kavramsal yapının bir de buradaki algılanmasında kesin bir yanlış oynamalar oluyor. Bilmiyorum, Ali de bu konuda düşünmüş olmalı. Ne diyorsun bu kavramsal konuda?

A.A. Evet, kavram yabancı gibi duruyor ama şunu ben görüyorum. Yine deminki tartışmaya ben döneceğim. Sanatın bir yerden bir yere doğru gitmesi sadece Türkiye'deki insanların anlayışı şeklinde gelişmiyor. Batıda da yapılan sergilere baktığımızda, mesela şu anda Post Histoire sergisinden, Viyana'da yapılan aklıma gelen bir şey o. Bir iş gördüm orada; sarayın içinde yapıyorlar sergiyi ve Avusturya-Macaristan imparatoru ve imparatoriçesinin tabloları merdivenin üzerinde ve oradan aşağı doğru elmalar geliyor, yediğimiz elmalar, işin ismi de 20. yüzyılın başı ve sonu. Yani tamamen; ilerlemeci bir sanat tarihi anlayışı söz konusu. Bu da 1995 yılında sergilenen bir iş. O bakımdan kavramlar pentür, figür, figüral, bütün bunlar batı kökenli kelimeler. Tabii ama hamburger de batı kökenli, Amerikan kökenli. Amerika'nın ortaya çıkarttığı bir şey, Fransız bunu kullanıyor. Bilgisayar markaları IBM, Macintosh

A.S. Şöyle bir ayrılma oluyor Ali, pardon sözünü kestim. Mesela figür kavramı filan yok o çünkü metafizik bir şeyi var. Ta nerelere gönderiyor, ta Platon'a filan ve batıda içerilmiş bir şeye gönderiyor, onunla yaşamışlar, o kelimeyle yaşamışlar. Onun için onlara hiç bir yabancılık etkisi yaratmıyor o kelime.

A.A. Ama beti de daha yabancı bize

A.S. Burada mesela figür lafı oturamayacak, hamburger biliyorsunuz, aldığınız, yediğiniz şey. Figür gibi bulanık ya da mekân kavramı gibi tam saptanmamış, tam yaşanmamış bir şeysi yok. Mekân bile öyle.

J.E. O dilden çok bizim hiç bir zaman sanat kültür geleneğimizde kavramsal ve kuramsal bir disiplin gelişmemiş olmasından. Yani, yoksa hiç bir dildeki bir kelimeyi bir öteki dile aynı şekilde çeviremezsiniz. Ama arkasında bir düşünce birikimi olduğu için anlatabilirsiniz.

A.S. Kendiliğinden o gelir zaten.

J.E. Ama bizde bunun gelişmesi lazım tabii yani, bu yok. Yoksa espasın daha az bir şey ifade ettiğinden dolayı değil bence veyahut da tamamen tercüme edilemediğinden dolayı değil. Çünkü Türkçe'de de, değişik Türkçe'nin yan dillerini kullanırsanız Arapça, Osmanlıca falan filan var bu kelimeler hep farklı.

Eh, şeyde de kavramlar değişiyor. Bunların anlamları her kültürde bir dereceye kadar değişiyor. En önemlisi mekân kavramı her kültürde değişiyor, çünkü en önemli yaşantısal veri, yani mekân kavramı her kültürü tarif eden bir şey.

Ö.U. Şimdi dediğin doğru ama kelimenin tarihi yok, tarihi de olması gerekiyor.

A.S. Trajik bir durum bu, sanat eleştirisi için de trajik bir durum bence. Ben çok ciddiye alıyorum bu durumu. Rölatiflikle, görecelikle açıklamakta birazcık hafifletmek var.

J.E. Ama işte kavramsallık yok.

A.S. Evet

J.E. O yok, yoksa dil meselesinden çok kavram yok.

Ö.U. Kelime var ama kelimenin tarihi yok

A.S. Dilin eksikliği söz konusu olamaz zaten. Dil var zaten.

A.A. Bu çok normal geliyor bana çünkü felsefe üretmiş doğu toplumları yok. Felsefe Yunan'da ortaya çıkmış.

A.S. Ya da Arapça felsefe var ki ondan tamamen koparılmışız. İslam felsefesi bütün batıya kavramlar veren, tüm batıya yani Latince'ye geçmiş temel kavramlar veren

A.A. Arapça etik üzerine kuruluyor onlar yani bir aşkınlık var.

A.S. Onlardan da koştuk biz. O kavramlardan, mekân biraz onlardan kalma zaman da o kavramlardan. Ama çok az var öyle çoğunu kaybettik.

Ö.U. Bunların sanatta kullanılmasının tarihi yok zaten. Figür kelimesinin tarihi yok, beti dersen o daha da zor, o daha karışık.

A.S. Şimdi kavramsal sanatçı onu kullanırsa hiç bir şey anlaşılmaz.

A.A. Başka bir şey daha var yalnız; mesela, batının kendi içindeki o geleneği Platon'dan beri gelişen o gelenek işte en son 1960'lardaki yapısalçılık sonrası dönem, özellikle Fransız düşünürleri tarafından çok bambaşka yerlere sürüklendi. Metafizik tarihi, meta-fiziğin aşılına çalışılması v.s. bütün bunlar Derrida, Deleuze, Foucault, Lyotard vb. Simülakr kavramı ben çok önemsiyorum; bu kavramı, saptıran başka yola doğru götüren dolayısıyla model kavramım tamamen silen bir şey. Bence buna yapışmalıyız gibi geliyor, o anlamda. Yani biz kimiz, toprakta ne var, dilimiz nedir derken onun simülakr kavramıyla ve kimiksizleşmeyle ilişkisini uzun bir tartışma sonucunda belki, başlı başına bir tartışma belki ama bu ilişkileri kurmak durumundayız bugün. Şu anki toplumsal ve zihinsel vaziyete bakarsak. Yani çok karmaşık, kendine doğru bu. O da; ancak zannedersen şu anda neler yapıldığını iyi izleyip saptadığımız zaman, o kavramlar üzerine, o kavramların ne işe yaradığı üzerine konuşmamız sayesinde mümkün olacak, zannediyorum. Şimdi kavramlara girdik iyi oldu belki de.

A.S. Kavramlar derken sadece kavramsal sanat değil tabii ki. Şimdi mesela Sezer Tansuğ'un yazılarındaki dile bakılırsa mesela Mimar Sinan üstüne yazmış, çok güzel şeyler de söylüyor ama garip bir dil oluşmuş. Yani başka çaresi de, çünkü, yok adamın; bir Türk sanat eleştirmeni olarak. Çünkü sürekli yabancı kelimeler de var, kavramlar birbirine dolanıyor gibi, gidiyor böyle. Çeşitli sanat yazılarında bunu gördüm. Sanat eleştirisinin zayıflığı bence bu kavramsal konudan, sanat eleştirme kapasitesinde insan olmamasından değil. Bence var öyle insanlar, olabilir.

Ama bu kavramsal zorluktan geliyor sanat eleştirisinin Türkiye'deki ilerleyememesi. Gerçekten oradan geliyor. Yani şöyle diyelim mesela bir Osmanlı sanatında, minyatür sanatında belirli kavramlar var zaten onlar artık kullanılmış ve unutulmuş şeyler. Onların da vardı bence belirli bir dili.

J.E. Ama yazılı yok.

A.S. Ama yazılı yok ve onlar geleneksel olarak, Türk sanat müziğinde de yok.

J.E. Ama o yazılı yok işte, o kurallar yazılı olarak tesbit edilip geliştirilmemiş.

A.S. Efendim tam ölmüş. Mesela Türk sanat müziğinde sürüyor o bir şekilde o bestenin filan biliyorsunuz ne demek oluyor.

J.E. Ama hep oral. Yani oral tradisyonlar var yoksa şey

A.S. Oral olarak gelmiş ama müzikte bu iyi taşınmış. Minyatür sanatında kalmamış mesela.

J.E. Hiç yok, hiç bir şeyde de yok. Ne mimaride, Türkiye'de, tüm doğuda sanata doğru böyle bir yaklaşım yok ki. Şiirsel bir yazı var onu ifade eden. Ama rasyonalize edilmiş, bir argümanlar, bir değerlendirmeler yapılır, düşünceye bağlı olarak, kavram olarak, bu yok.

A.A. Ben de bu

A.S. Bir yerde bu avantaj da.

J.E. Evet bir yerde bunun avantaj haline getirilmesi gerekiyor. Bütün mesele bu, işin püf noktası orada yani.

A.S. Deneyime dayanan bir pratik anlayışı var aslında.

A.A. Aslında ben şunu söylemek istiyorum, Tomur Hanımın dediği; oraya geldik yine O en uzak görünenin en yakın hale gelmeye başlıyor meselesine. Yani, bir takım dezavantajlarımız, bir takım söze dayalı gelenek, arşivin olmaması vs., bizi bugün birdenbire başka bir şeylerle karşı karşıya bırakıyor: Çağdaş sanatın kendi metafiziğini aştığı yerde, veya aşmaya çalıştığı yerde karşı karşıya, değil yan yana hale getiriyor.

J.E. Ama çok bilinçli olmak lazım onun bir avantaj olması için.

A.S. Yani bir avantaj şöyle olur. Bizim kendi kimliğimizden doğacak farklı bir sanat, farklı bir kültür olacaktır. Ama bunun olabilmesi için o kimliğin ne olduğunun bilincinde olup, onun ayrıntısına varabilmemiz lazım.

A.A. Hatta belki de o kimliğin bilincine varıp bundan uzaklaşmaya çalışmak lazım.

J.E. Belki tabii

Ö.U. Ama bütün dünyada bu konuda şöyle, bence, mesela, yaratıcı sanatçı, yani böyle bir durum yaratıcı sanatçı tarafından tam olarak hesap edilmese bile seziliyor. Özellikle bunun sayısı çok fazla. Yani ütopyik bir şey beklemek yanlış. Bence.

J.E. Sayısı az ama eğer bir toplumda ilgiler bunun üzerinde yoğunlaşırsa sanatçı sayısı da çoğalır. Türkiye'nin daha bir eksik tarafı yok bence hiç kimseden.

Ö.U. Zaten ben bunun üzerine...

J.E. Ama mesele ilgi meselesi.

A.A. Özellikle buna hepimiz dikkat ediyoruz herhalde plastik sanatlar git gide çok şiddetli bir ilgi odağı haline gelmeye başladı. Belki son 4 yıllık mı, 8 yıllık mı, bilemem bunu ama şiddetli bir şekilde bunun yükselmeye başladığını görüyorum ben; bunu hepimiz de galiba görüyoruz. İlgi odağı arttıkça yapılan işler çoğalmaya başlıyor, o bakımdan da ümitliyim. Çünkü çoğaldıkça yapılacak işlerin sayısı çoğalacak ve şans çoğalacak bu anlamda.

Ö.U. Yani nicelik nitelik getirir gibi bir noktaya geliniyor bu tabii olabilir yahut olmayabilir. Yani bunun mantığının düz mantık olduğu kanısında değilim ben işin doğrusu.

A.A. Bir düz mantık değil ama bir şans getiriyor.

J.E. Bak şurada bir şey var, şimdi teoriden bahsettik. Orada eksiklikler var, o tür birikimlerimizde, literatürde, kavramsal birikimde, ve sıfırdan başlayamaz. Efendim biz arkamızı batıya dönelim de dünyadan, kimseden ders almaya ihtiyacımız yok, biz bunu kendimiz üretiriz dersek yanılıyorz. Ben bunu birçok sempozyumlarda gördüm. Bizim sanat tarihi konusunda hiçbir gelişmişliğimiz yok, sanat felsefesi konusunda hiç bir gelişmişliğimiz yok. Ama bu ötekinle elele giden bir şey. Onun için arkamızı ona buna dönemeyiz. Dışarının ekspertizinden kullanabilmemiz lazım. Bunu kullanmadığımız, biz her şeyi biliriz, o da bize ne öğretecek falan diye, çünkü bazı ortamlarda bu da var. Kimse bize bir şey öğretemez.

Ö.U. O daha çok reaksiyon ama. Ben onun re-aksiyon olduğu kanısındayım, çünkü o kadar dışarıdan öğrenci biz bir şey bilmiyoruz, aman bize öğretin, biz öğrenelim, bize anlatın deniyor ki zaten onlar da doğru söylüyorlar.

A.S. Biz derken, o geleneksel zincirimiz kopmuş, o klasik anlayış dediğimiz şey o minyatürcülerin belki sessiz kavramları, yazılmamış kavramları kaybolmuş, onlar yaşanmıyor ki zaten.

J.E. Benim kalkmam lazım

Ö.U. Şimdi, pardon bir saniye, Canan gitti.

J.E. Ama şimdi böyle daha bir hoş konuşulmaya başlandı da sanki değil mi? Bazı konu üzerine possess etmeye başlandı.

T.A. Isınma.

Ö.U. Bunun devamını istiyorsanız aranızda, ben bir süre yokum.

J.E. Şimdi şöyle yapalım istersen, bienalde herkes burada olacak.

A.S. Bienalde zaten toplantılar olacak

A.A. Bienal sırasında ayrıca bir araya gelebiliriz

J.E. Ayrıca burada bir buluşabiliriz. Yani burada böyle bir sohbet olabilir. Belki bir şey üzerinde yoğunlaşabiliriz. Başkalarını da çağırabiliriz belki, değil mi? Sen ne zaman dönüyorsun.

Ö.U. Ben daha sonra, benim Aralık ama siz yaparsanız Aralık'tan sonra katılırım.